

3 Підготовка ґрунту: нестабільний контекст регіонального розвитку

Цей розділ містить огляд регіональних демографічних, економічних, трудових і соціальних тенденцій в Україні до широкомасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року, закладаючи основу для оцінки політики та рекомендацій у наступних розділах. Аналізуючи сильні сторони та проблеми України щодо різних економічних показників і показників добробуту на регіональному рівні, цей розділ оновлює звіт ОЕСР за 2018 рік «Підтримання темпу процесу децентралізації в Україні (2018 р.)» та зосереджується на питаннях, пов'язаних з регіональним і місцевим розвитком.

Передмова: Тенденції регіонального розвитку в умовах вторгнення в Україну

У цьому розділі визначено демографічні та економічні тенденції, а також тенденції добробуту в Україні на національному та місцевому рівнях на основі даних, зібраних у 2021 році. Вторгнення Російської Федерації вглиб підконтрольних уряду територій України в лютому 2022 року серйозно вплинуло на представлені та обговорені у цій главі тенденції. Проте, висвітлюючи досягнуті Україною до війни здобутки у скороченні регіональних розбіжностей, а також чинники, що лежать в основі цього поступу, цей розділ знайомить користувачів з суттю справи і може слугувати як інформаційна підтримка при розробці політики регіонального розвитку після закінчення війни. Дійсно, досвід різних країн і регіонів, які впровадили стратегії відновлення після катастрофи, показує, що зусилля з відновлення повинні відповідати не лише нагальним потребам, але й спиратися на основні умови врядування і соціально-демографічні та економічні умови (Government of Puerto Rico, 2018^[1]; Ranghieri and Ishiwatari, 2014^[2]).

У наступних параграфах обговорюється актуальність і значення деяких головних висновків розділу для процесу відновлення та відбудови України. Вони містять посилання на відповідні вкладки, таблиці та графіки, включені в розділ.

Управлінський аспект

Починаючи з 2014 року, Україна досягла значного поступу у впровадженні серії амбітних судових реформ та реформ державного управління (Вкладка 3.2). Особливо значні кроки були зроблені на місцевому рівні, що призвело до суттєвого розширення повноважень муніципалітетів у сфері адміністрування та надання послуг. Це дозволило багатьом муніципалітетам продовжувати надавати базові послуги під час вторгнення Росії та координувати надання екстреної допомоги з неурядовими організаціями. Уряду слід розвивати цей потенціал, залучаючи муніципалітети до планування та реалізації негайної і довгострокової діяльності з відновлення. Завдяки своїй близькості до громадян місцеві органи влади, швидше за все, будуть добре обізнані про місцеві потреби в контексті відновлення та зможуть співпрацювати з місцевим приватним сектором та організаціями громадянського суспільства для забезпечення спільної реалізації проектів відновлення, а також безперервного надання послуг.

Незважаючи на значні досягнення в управлінні з 2015 року, до 2021 року Україна все ще займала відносно низькі позиції в кількох категоріях Світових показників управління (як то верховенство права та боротьба з корупцією) (Рисунок 3.4). Таким чином, важливо, щоб національний план відновлення зміцнював принципи верховенства права, прозорості і нагляду для забезпечення ефективного адміністрування фінансової підтримки проектів відновлення та відповідної звітності.

Демографічний аспект

За останнє десятиліття регіони України характеризувалися скороченням чисельності населення (Рисунок 3.6) і робочої сили (Рисунок 3.9). Війна погіршила ситуацію: до липня 2022 року 5,8 мільйона людей покинули країну, а ще мільйони стали внутрішньо переміщеними особами. Це різко збільшило масштаби демографічної проблеми України та, як результат, створило напружену ситуацію з продуктивністю та економічним розвитком після війни (UNHRC, 2022^[3]). Це означає, що під час реалізації національного плану відновлення Україні потрібно буде наголошувати на відбудові сильної та конкурентоспроможної економіки, яка сприятиме залученню емігрантів, що залишили країну до або під час війни. Серед іншого це вимагає забезпечення належного процесу надання послуг по всій країні, включно з районами, де за останні роки спостерігалось значне скорочення населення. У короткостроковій перспективі це також означає визначення способів допомоги внутрішньо переміщеним особам зробити внесок у зусилля з відновлення та економічний розвиток їхніх (тимчасових) приймаючих громад.

Економічний аспект

До вторгнення економічне зростання України стримувалося низкою криз (наприклад, світова фінансова криза, COVID-19, війна на Донбасі). До травня 2022 року Міжнародний валютний фонд (МВФ) очікував, що в 2022 році ВВП України скоротиться на 35%, а це означатиме удар по продуктивності, і щоб відновитись після нього країні знадобляться роки (IMF, 2022^[4]). Проте угоди про торгівлю та співпрацю, які Україна підписала з понад 40 країнами з 2014 року, забезпечують їй міцну основу для підтримки економічного відновлення в середньо- та довгостроковій перспективі. Україна могла б зосередитися на зміцненні своїх виробничо-збутових ланцюжків з зовнішніми ринками та посилити свій промисловий потенціал для експорту більшої кількості промислових товарів із високою доданою вартістю, таким чином ставши менш залежною від експорту первинних ресурсів.

У період з 2010 по 2019 рік економіка України дедалі більше залежала від Київської агломерації, а інші регіони відставали (Рисунок 3.10). Це було спричинено, зокрема, війною на Донбасі, яка призвела до падіння валової доданої вартості Донецької та Луганської областей. Враховуючи триваючий характер війни, слід очікувати двох подій з точки зору регіонального економічного зростання. З одного боку, внесок східних регіонів, де була зосереджена значна частина бойових дій, у національну економіку продовжуватиме зменшуватися. Ці регіони, зокрема, потребуватимуть значної підтримки для забезпечення їх відновлення. З іншого боку, економічне значення областей, розташованих на заході країни (де сільське господарство, оптова та роздрібна торгівля були домінуючими галузями з точки зору зайнятості), ймовірно, зросте, оскільки вони залишаються відносно добре пов'язаними з Європейським Союзом.

Вторгнення, швидше за все, призведе до значного зростання рівня неофіційного працевлаштування, який вже був дуже високим в кількох областях (Рисунок 3.15), особливо на заході України. Це ті самі регіони, які отримали великий потік внутрішньо переміщених осіб. Враховуючи це, зусилля з відновлення мають поживати та захистити ситуацію зі зайнятістю, приділяючи особливу увагу найбільш уразливим, ізольованим та неофіційно працевлаштованим групам. Багато що вказує на те, що одразу після катастрофи урядова політика «гроші за роботу» може допомогти забезпечити базовий дохід людям, які втратили роботу та засоби до існування, одночасно сприяючи зусиллям з відновлення (Ranghieri and Ishiwatari, 2014^[2]).

Аспект добробуту

Вторгнення Росії, ймовірно, серйозно підірве значний поступ у скороченні бідності, якого регіони України досягли між 2015 і 2019 роками (Рисунок 3.17). У той же час, продовження виплат пенсій і функціонування банківського сектору, до прикладу, безсумнівно пом'якшили економічний удар, який відчувають деякі сім'ї (Ukrposhta, 2022^[5]; National Bank of Ukraine, 2022^[6]). Окрім інвестування в місцевий економічний розвиток і створення робочих місць, ініціативи щодо відновлення в Україні також мають передбачати фінансову та матеріальну підтримку особливо вразливих верств населення (наприклад, внутрішньо переміщених осіб, людей похилого віку, дітей), щоб вони могли задовольняти свої основні потреби.

До війни кількість лікарняних ліжок і лікарів на 10 000 жителів суттєво відрізнялася в різних регіонах (Рисунок 3.21), причому в деяких показники були кращими, ніж середні показники по ОЕСР. Ці активи сфери охорони здоров'я виявилися критично важливими для надання медичної допомоги під час війни. Однак багато лікарень зазнали нападів під час вторгнення, що ускладнило їхню здатність надавати медичну допомогу (Reliefweb, 2022^[7]). У післявоєнному контексті Україні доведеться не лише інвестувати у відновлення пошкодженої фізичної медичної інфраструктури, а й забезпечити доступ до охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, оскільки в умовах конфлікту психічні розлади є поширеним явищем.

Враховуючи масштаби руйнувань у багатьох містах, забезпечення житлом має стати основним стрижнем ініціатив з відновлення України. Це не тільки відновлення або заміна пошкодженого житлового фонду. Це також будівництво нових домівок, особливо в західних областях України, де багато українців знайшли притулок. Правда в тому, що деякі внутрішньо переміщені особи можуть не повернутися до своїх колишніх громад. У зв'язку з цим слід звернути увагу на зв'язки між селом і містом. У сільській місцевості поблизу міст вартість землі часто нижча, ніж у містах, що робить їх привабливими місцями для будівництва нового житла. Тим не менш, політики повинні забезпечити доступність інфраструктури для надання базових послуг (наприклад, водопостачання, електрика, каналізація, транспорт, вода, освіта тощо) і бізнес-можливості, або ж розробити їх відповідно до потреб мешканців.

За останні два десятиліття Україна досягла значних успіхів у розширенні доступу до Інтернету по всій країні (Рисунок 3.18). Це виявилось істотним кроком, оскільки дозволило забезпечити підключення до Інтернету під час вторгнення навіть у відносно віддалених громадах і тих, що знаходяться в облозі. Це також уможливило безперервний потік інформації серед громадян, уряду та міжнародної спільноти, а також доступ до державних онлайн-послуг. Забезпечення безперервного цифрового зв'язку та навіть розширення покриття є ключовим питанням для роботи над відновленням, оскільки він підтримуватиме економічну діяльність, дозволить громадянам бути в курсі відповідних ініціатив з відновлення та полегшить доступ до різних державних електронних послуг. Наявність Інтернет-зв'язку потрібно буде поєднати з розвитком зручних цифрових послуг і цифровізацією бізнесу.

У різних частинах країни послуги онлайн-освіти надавались протягом усього вторгнення (Specia and Varenikova, 2022^[8]). Це стало можливим завдяки досвіду, отриманому під час пандемії COVID-19, і постійному доступу до Інтернету. Враховуючи важливість доступу до якісної освіти, реконструкція пошкоджених шкіл та відновлення шкільного навчання має стати пріоритетом у відновленні країни, як і забезпечення доступу до освіти для дорослих, зокрема ветеранів війни. Роблячи це, Україна може, серед іншого, спиратися на досвід багатьох закладів середньої освіти, які діяли до вторгнення 2022 року (Рисунок 3.20).

Вступ

Звіт ОЕСР за 2018 рік «Підтримання темпу процесу децентралізації в Україні» було завершено через чотири роки після того, як уряд України розпочав амбітні реформи децентралізації та регіонального розвитку (OECD, 2018^[9]). Звіт розпочався головним чином з огляду регіональних економічних тенденцій в Україні, підкреслюючи територіальні диспропорції, а також поступ, досягнутий у їх виправленні. Цей розділ, який базується на даних, зібраних до початку широкомасштабної агресії Російської Федерації проти України, що почалася в лютому 2022 року, оновлює та доповнює роботу 2018 року. Він оцінює тенденції розвитку до 2021 року, фіксуючи наслідки нещодавніх політичних та економічних потрясінь, зокрема пандемії COVID-19. Крім того, порівняно зі звітом 2018 року, він досліджує національні та територіальні показники України за кількома показниками добробуту. Війна Росії в Україні серйозно вплинула на тенденції, представлені та обговорені в цьому розділі. Проте, висвітлюючи поступ країни до війни у зменшенні певних регіональних відмінностей, і детально описуючи, де інші навпаки розширилися, він дає суттєву інформацію, яка може стати в нагоді в процесі післявоєнної відбудови та відновлення України.

Відповідно до звіту за 2018 рік, зниження чисельності населення України викликає серйозне занепокоєння. У цьому розділі показано, що майже всі регіони України страждають від зниження чисельності населення та скорочення робочої сили, що має значні наслідки для продуктивності праці та економічного розвитку, а також вартості та попиту на державні послуги. Крім того, було встановлено, що кілька регіональних економічних розбіжностей і розбіжностей у добробуті України дедалі більше вкорінюються, а національна економіка все більше залежить від міста Києва. Це спонукає поставити питання, як знайти баланс між цілями досягнення регіональної конвергенції та стимулювання економічного зростання.

Незважаючи на ці проблеми, у розділі описано, як за останнє десятиліття Україна досягла значного поступу у вирішенні різноманітних регіональних відмінностей, особливо в таких питаннях, як скорочення бідності та доступ до Інтернету. Однак навіть у цих питаннях зберігаються великі регіональні відмінності. Для усунення регіональних економічних відмінностей і відмінностей у рівні добробуту по всій країні, у розділі рекомендується уряду посилити свій підхід до розробки та реалізації регіональної та місцевої політики розвитку, яка враховуватиме місцеві проблеми та сильні сторони. Крім того, розробка політики відновлення після COVID-19 дає можливість уряду та місцевим органам влади України вживати заходів для усунення зростаючої територіальної диспропорції.

У першій частині цього розділу подано огляд макроекономічного контексту України, включно з показниками торгівлі. У ньому також описано «події високого рівня», які вплинули на макроекономічну картину України, такі як внутрішня та міжнародна кризи (до лютого 2022 року) та процеси інституційних реформ. Друга частина розділу розглядає економічні тенденції та тенденції добробуту в Україні. Вона оцінює національну продуктивність і порівнює її з міжнародними орієнтирами (Вкладка 3.1), а також досліджує, як регіональна ефективність змінювалася з часом. При цьому вона спирається на ряд показників, включаючи демографічні тенденції, регіональні економічні моделі, зайнятість, бідність, доступ до Інтернету, освіту та охорону здоров'я.

Вкладка 3.1. Міжнародні орієнтири

Щоб порівняти регіональні показники з відповідними країнами, аналіз, наданий у цьому розділі, спирається на чотири міжнародні орієнтири:

- **Орієнтир «колишні радянські республіки»** включає 14 держав, які перебували у складі Радянського Союзу до його розпаду в 1991 році.
- **Орієнтир «сусідні країни»** включає сім країн, з якими Україна сьогодні має спільний кордон.
- **Орієнтир «ОЕСР»** означає середнє значення 38 країн-членів ОЕСР для порівняння національних показників України з показниками ОЕСР.
- **Орієнтир «Європейський Союз (ЄС)»** означає середнє значення країн-членів ЄС для порівняння національних показників України з показниками ЄС.

Примітка. Див. повний список у Додаток Таблиця 3.А.1. Деякі країни представлені у складі різних орієнтирів. До прикладу, Молдова та Російська Федерація представлені як орієнтири «колишні республіки Радянського Союзу» і «сусідні країни».

Джерело: розробка автора.

У цьому розділі також розповідається про те, як дефіцит доступних даних на територіальному рівні, особливо щодо добробуту, обмежує можливості політиків оцінювати регіональні показники. У розділах 4 і 5 цього звіту кожна з цих тем розглядається більш детально. Крім того, у Додаток Таблиця 3.В.1 включено вкладку з оцінкою виконання Україною рекомендацій звіту 2018 року щодо регіонального розвитку.

Макроекономічні показники та події «високого рівня» в Україні

Україна — найбільша за площею країна континентальної Європи. Це унітарна держава з двадцятьма чотирма областями, Автономною Республікою Крим і двома містами з особливим статусом: Києвом і Севастополем. За оцінками, станом на грудень 2021 року в Україні проживало 41,2 мільйона жителів (скорочення чисельності порівняно з 42,6 мільйона станом на грудень 2016 року), що робить її восьмою за чисельністю населення країною в Європі (SSSU, 2021^[10]). Вихід до Чорного моря через порти Одеса, Южне та Миколаїв ставить Україну на перетин торговельних шляхів між Європою, Азією та Близьким Сходом, що дає країні потенціал стати значним регіональним торговим центром.

З моменту проголошення незалежності в 1991 році Україна здійснила тридцятилітній перехід від комуністичної спадщини до ринкової економіки та демократичної держави. До 2019 року її економіка спеціалізувалась на послугах (68,4% ВВП) і промисловому виробництві (22,6%). Країна має кілька великих компаній, що спеціалізуються на гірничодобувній, хімічній, автомобільній, авіаційній та аерокосмічній промисловості. Її третім найбільшим сектором було сільське господарство (9%), головним чином виробництво зерна. У 2020 році Україна увійшла до першої десятки світових експортерів пшениці та кукурудзи (Datawheel, 2022^[11]; RFI, 2022^[12]).

Половина загальної національної землі вважається родючою, що пояснює великі сільськогосподарські потужності. Вона володіє великими мінеральними багатствами, включаючи найбільші в світі родовища промислової залізної руди та другі за величиною родовища ртуті, які в основному зосереджені на сході. Україна також має сьомі у світі запаси вугілля, які історично були важливим рушієм економічного зростання. У контексті цього значного вуглеводневого багатства та

внеску, який він робить у національний обсяг виробництва, перехід до економіки з нульовим чистим викидом вуглецю буде серйозною задачею (Ukrinform, 2021^[13]).

Економіка України також може похвалитися розгалуженою, хоча й застарілою, транспортною інфраструктурою, яка навіть до широкомасштабної агресії Росії критично потребувала ремонту. У 2021 році довжина мережі доріг становила 169 652 км, у тому числі 47 000 км доріг державного значення та 122 000 км доріг місцевого значення (United States Department of Commerce, 2021^[14]). З 1990-х років якість дорожньої інфраструктури в Україні погіршилася, а швидке зростання населення у великих міських агломераціях та навколо них (зокрема, у Києві) призвело до того, що існуючі мережі доріг і громадського транспорту більше не могли задовольняти регіональні потреби мобільності (World Bank, 2019^[15]; TomTom, 2020^[16]). У період з 2015 по 2020 роки велика частка інвестицій у регіональний розвиток України була спрямована на утримання та модернізацію доріг та іншої «жорсткої» інфраструктури.

Короткий виклад макроекономічних показників України

Економічну ефективність України можна досліджувати за допомогою низки показників, від індексу споживчих цін (інфляції) до рівня зайнятості та структури експорту (Додаток Рисунок 3.С.1; Додаток Рисунок 3.С.2; Додаток Рисунок 3.С.3, відповідно). Ці показники також були в центрі макроекономічного аналізу ОЕСР, проведеного для попередніх територіальних звітів по Україні (OECD, 2014^[17]; OECD, 2018^[9]). Пункти, наведені нижче, фіксують економічну еволюцію України:

- **Інфляція.** Україна пережила значне коливання цін на товари та послуги протягом останнього десятиліття. Після війни на Донбасі інфляція різко зросла — досягнувши майже 50% у річному обчисленні в 2015 році — після чого в роки, що передували повномасштабному вторгненню Росії, мала місце стійка, але поступова дефляція.
- **Рівень зайнятості.** У період з 2014 по 2019 рік рівень зайнятості в Україні поступово знижувався, тоді як рівень зайнятості в країнах-орієнтирах покращувався. Погані показники значною мірою відображають старіння населення України та виїзну трудову міграцію. В умовах пандемії COVID-19 зниження рівня зайнятості в Україні було сильнішим, ніж у сусідніх і пострадянських країнах, але на одному рівні з ОЕСР.
- **Обсяг експорту/імпорту товарів.** З початку 2000-х років торговельний баланс України загалом був негативним, але з часом мінявся внаслідок коливань курсу валют. Підвищення продуктивності та нові угоди про вільну торгівлю сприяли розширенню доступу до цінних ринків (наприклад, Європи), який може бути посилений, якщо Україна стане членом ЄС.
- **Структура експорту.** У 2020 році провідною категорією експорту України були продукти рослинного і тваринного походження та олії (38%), що відображає значний потенціал виробництва сільськогосподарської продукції. Другою за величиною категорією експорту були недорогоцінні метали та заготовки (19%), що відображає мінеральні багатства країни.

Економічна стратегія України зосереджена навколо вільної торгівлі та конкурентоспроможності

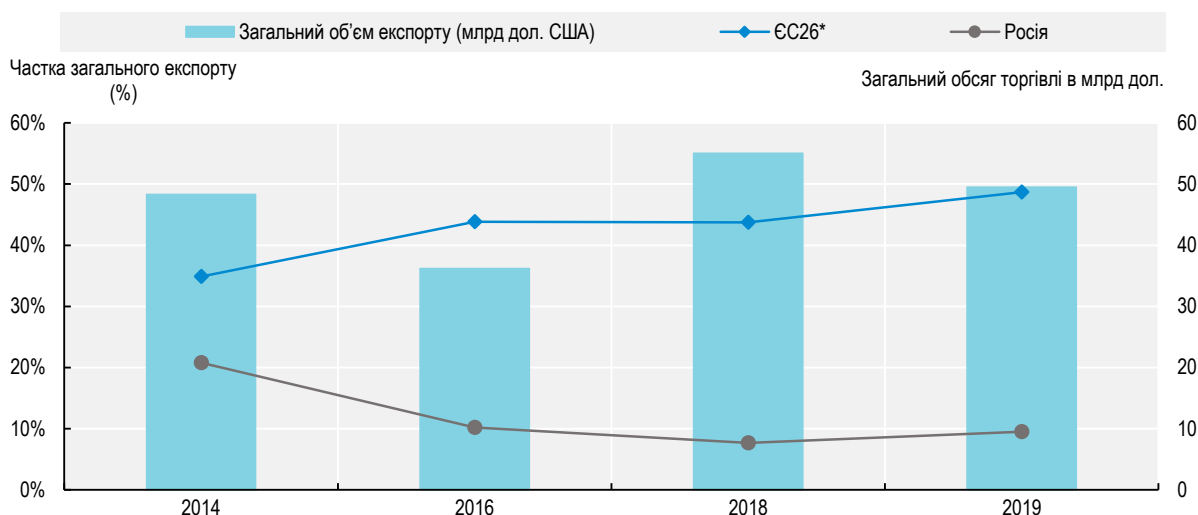
Останніми роками економічна політика України зайняла більш відкриту позицію щодо міжнародної торгівлі, яка зосереджується на стимулюванні внутрішнього виробництва та зміцненні відносин з торговельними партнерами через двосторонні торговельні угоди. Країна прагне не лише зміцнити свою економіку, а й посилити дипломатичні зв'язки з євроатлантичними партнерами (ЄС, 2015^[18]). Зокрема, Україна зробила крок на зустріч узгодженню своїх стандартів з європейськими та міжнародними економічними стандартами та відкриттю свого ринку для вільної торгівлі за допомогою серії заходів, які включають:

- Підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) у 2014 році, включаючи Угоду про поглиблену та всеосяжну вільну торгівлю, яка набула чинності 1 січня 2016 року (ЄС, 2015^[18]).
- Підписання понад 17 угод про вільну торгівлю з 46 різними країнами, включаючи Канаду та Великобританію.

У червні 2022 року Європейська Рада надала Україні статус кандидата в ЄС, відкривши шлях для посилення економічних, нормативних і політичних відносин (European Council, 2022^[19]).

Диверсифікація торгових партнерів є важливою стратегією зменшення вразливості перед зовнішніми впливом. У 2019 році найважливішими напрямками експорту з України були Російська Федерація (4,7 млрд. доларів США), Китай (3,9 млрд. доларів США), Німеччина (3,1 млрд. доларів США), Польща (2,8 млрд. доларів США) та Італія (2,6 млрд. доларів США) (Datawheel, 2021^[20]). Проте частка ЄС як економічного блоку в структурі експорту України з 2014 року різко зросла, тоді як частка Російської Федерації суттєво знизилася (Рисунок 3.1). Частково це є результатом усунення торговельних бар'єрів внаслідок підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (ЄС, 2015^[18]). На ЄС у 2019 році припадало трохи менше половини загального експорту України (48,7%), тоді як на Російську Федерацію – лише 9%.

Рисунок 3.1. Еволюція експорту відповідно до місця призначення, 2014-2019 рр.

Примітка: *Дані, що стосуються території під фактичним контролем Республіки Кіпр, не включені до вибраного списку країн ЄС, оскільки вони недоступні. Дані, що стосуються Сполученого Королівства, також не включені.

Джерело: розробка автора на основі даних (Datawheel, 2021^[20]).

Україна також намагалася підвищити свою конкурентоспроможність за допомогою таких заходів, як заохочення інвестицій та експорту і спрощення податкового адміністрування. Що стосується залучення інвестицій, то в грудні 2021 року в Україні було прийнято закон про державну підтримку інвестиційних проектів (також відомий як закон про «інвест-нянь»), який передбачає значні інвестиційні стимули для бізнесу, який працює у пріоритетних галузях економіки, зокрема звільнення від певних податків та імпортного мита (OECD, 2021^[21]). Проте занепокоєння викликає той факт, що цей закон підриває позиції малих і середніх підприємств (МСП), оскільки він підтримує лише інвестиції у сумі понад 20 мільйонів доларів США (OECD, 2021^[22]; Verkhovna Rada, 2020^[23]).

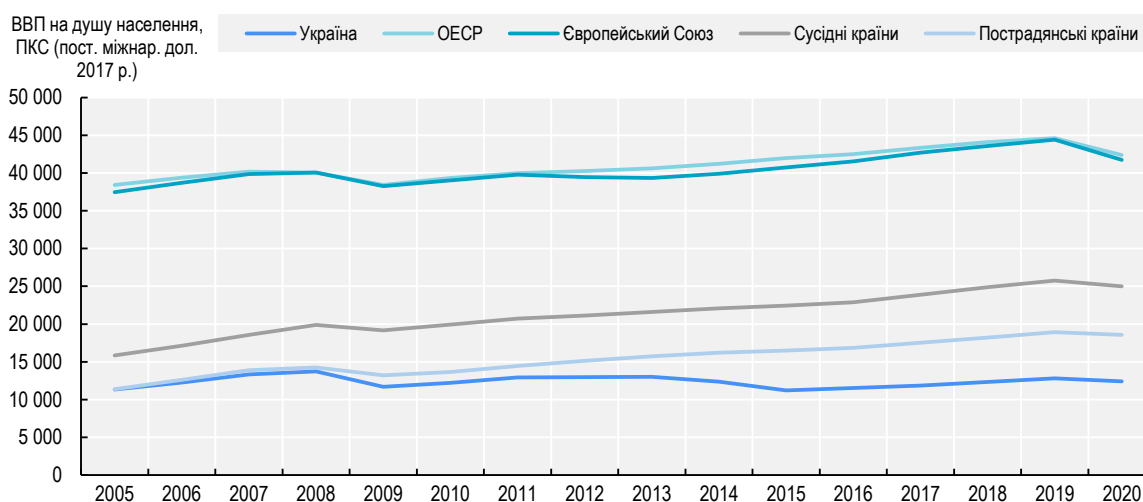
Що стосується податкового адміністрування, Україна покращила відшкодування податку на додану вартість (ПДВ) для МСП за допомогою автоматичного механізму відшкодування та намагалася

захистити їх від несвоєчасних платежів через систему електронних закупівель. Що стосується сприяння експорту, Україна підтримує інтернаціоналізацію малого та середнього бізнесу шляхом вдосконалення законодавчої бази та відповідності стандартам ЄС, а також забезпечуючи навчання, семінари та консультаційні послуги через Офіс з просування експорту для всіх підприємств, які бажають розпочати експортні операції або розширити свій існуючий експортний бізнес (OECD, 2020^[24])

Послідовні кризи ускладнили зростання України порівняно з міжнародними орієнтирами

Протягом останніх двох десятиліть Україна пережила серйозні політичні та економічні потрясіння. Вони включають світову фінансову кризу 2008 року, революцію Євромайдану 2014 року, анексію Криму Російською Федерацією, конфлікт на Донбасі, пандемію COVID-19 і, останнім часом, повномасштабне російське вторгнення, яке почалося в лютому 2022 року. Загалом, послідовні політичні та економічні кризи негативно вплинули на поступове наближення економічних показників України до пострадянських та сусідніх країн (Рисунок 3.2).

Рисунок 3.2. ВВП на душу населення (ПКС) в Україні та порівнюваних країнах, 2005-2021

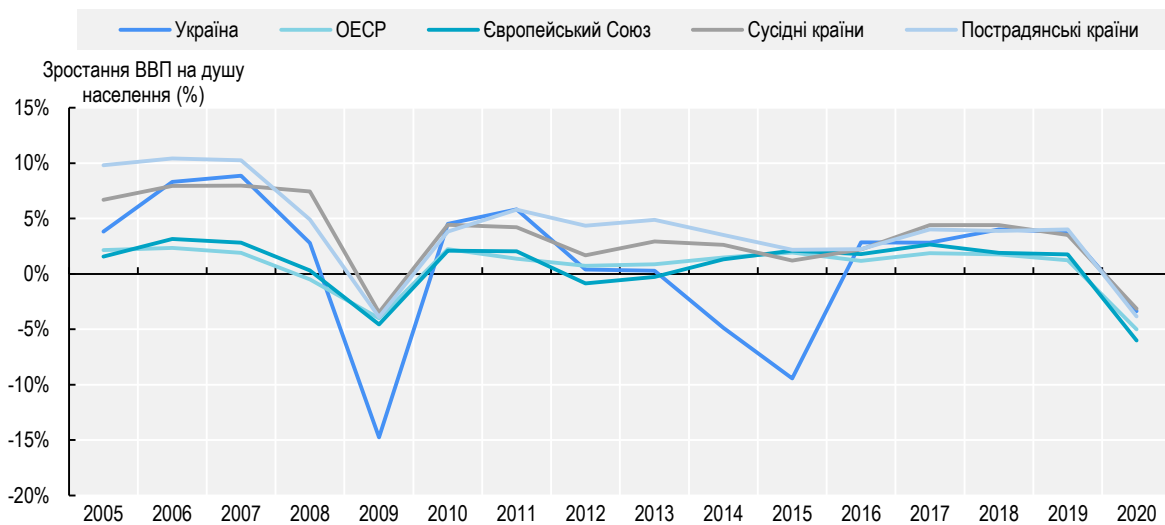

Примітка: ВВП на душу населення базується на паритеті купівельної спроможності (ПКС). Дані наведено в постійних міжнародних доларах 2017 року. ВВП за ПКС – це валовий внутрішній продукт, конвертований у міжнародні долари за курсом ПКС. Міжнародний долар має таку саму купівельну силу для ВВП, як і долар США в Сполучених Штатах.

Джерело: розробка автора на основі даних (World Bank, 2022^[25])

Світова фінансова криза призвела до скорочення ВВП на душу населення в Україні на 15% у 2009 році порівняно із середнім скороченням на 4% серед країн-членів ОЕСР та 4,6% в ЄС (World Bank, 2022^[26]). При цьому в Україні також відбулося швидше, ніж очікувалося, відновлення, здебільшого через збільшення зовнішнього попиту на природні ресурси та нижчу ціну на імпортований природний газ. Однак до 2012-2013 років економіка стагнувала, а зростання ВВП на душу населення було близьким до 0%, на відміну від пострадянських країн і сусідніх країн, де ВВП на душу населення продовжував зростати.

Рисунок 3.3. Зростання ВВП на душу населення (в рік, %) в Україні та країнах-орієнтирах, 2005-2020 рр.

Джерело: розробка автора на основі даних (World Bank, 2022^[26])

Євромайдан 2013-14 років також мав значні економічні наслідки для України. Відмова уряду підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом (ЄС) призвела до тижневих масових протестів. Протести зрештою призвели до зміни уряду, що стало поштовхом до анексії Криму Російською Федерацією на початку 2014 року та війни на Донбасі у 2014-15 роках. Під час останньої підтримувані Росією сепаратисти за допомогою російських військ захопили значні частини території України в Донецькій і Луганській областях. Загалом Україна втратила фактичний контроль над 7% своєї території в результаті двох подій, включаючи місто Донецьк, яке є одним із найбільших міст країни та важливим центром важкої промисловості (UN, 2019^[27]).

Ці події спричинили значну економічну нестабільність, що призвело до падіння ВВП на душу населення на 4,9% у 2014 році та на 9,4% у 2015 році. Однак ключові структурні реформи, ініційовані новим урядом, такі як запровадження плаваючого обмінного курсу та цільове регулювання інфляції, а також скорочення бюджетного дефіциту, допомогло реформувати економіку та розблокувати чотирирічну кредитну програму відновлення (17,5 мільярдів доларів США) від Міжнародного валютного фонду (МВФ) (IMF, 2021^[28]). Це створило умови для повернення до зростання — з 2,9% у 2016 році до 3,8% у 2019 році. Зростанню також сприяло підписання новим урядом Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 році, що відкрило українським експортерам нові та цінні можливості для торгівлі та інвестицій.

Світова пандемія COVID-19, яка призвела до 100 000 смертей в Україні до лютого 2022 року (WHO, 2021^[29]), призвела до скорочення ВВП на душу населення на 3,4% у 2020 році, що становило цифру, нижчу ніж падіння на 6% в ЄС. Однак до кінця 2021 року перспективи суттєвого відновлення економіки затьмарилися, оскільки країна зіткнулася з четвертою хвилею пандемії в поєднанні з енергетичною кризою. Остання був викликана падінням поставок вугілля та газу з Російської Федерації, а згодом — повномасштабним вторгненням Росії в лютому 2022 року.

Показники ефективності державного управління в Україні покращилися з 2014 року, але ситуація залишається напруженою

Всеосяжна програма реформ в Україні, яка впроваджується з 2014 року, визначає економічний розвиток як невід'ємно пов'язаний із розвитком сильних державних інституцій. Створення міцної основи для сталого економічного зростання та інвестицій залежить від таких питань, як захист прав власності та рівні умови для бізнесу. Щоб зміцнити здатність державних установ боротися з корупцією та сприяти верховенству права, Україна отримала технічну та фінансову підтримку та заохочення від міжнародних партнерів, включаючи МВФ, Сполучені Штати та ЄС.

Після Євромайдану 2014 року Україна досягла поступу в низці сфер, включаючи зміцнення судової системи, реалізацію антикорупційної програми, а також сприяння більш чесній конкуренції та покращенню управління, серед іншого. Проте з точки зору управління ще є над чим працювати. На додаток до вимог, встановлених МВФ у рамках його програми запозичень (IMF, 2021^[28]), уряд визнає необхідність подальшого зміцнення своїх інституцій і покращення добробуту громадян. З цією метою він здійснив ряд серйозних реформ (Вкладка 3.2).

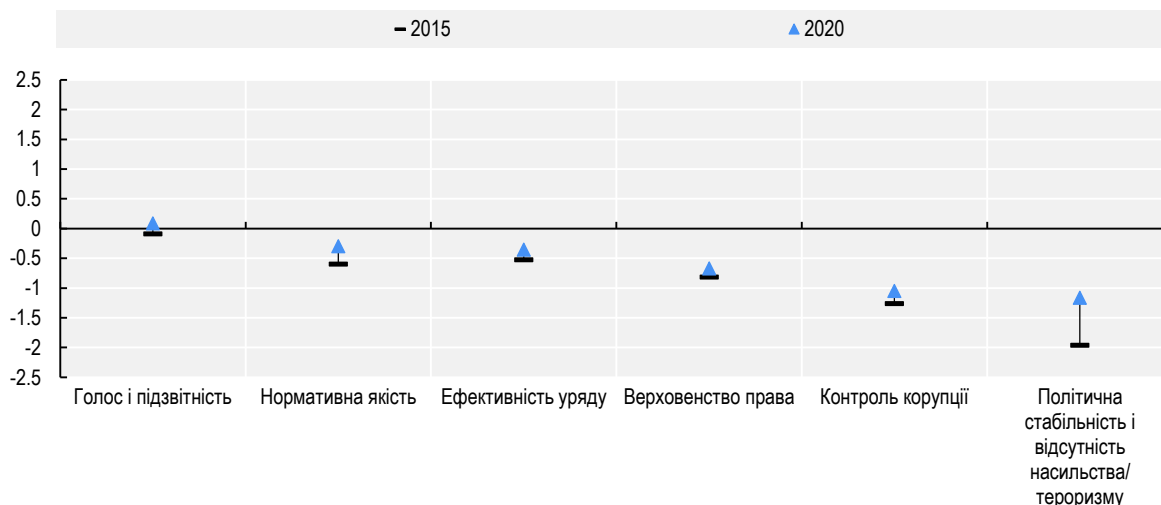
Вкладка 3.2. Приклади останніх ініціатив щодо покращення управління

- Прийняття закону **«Про незаконне збагачення»** (2019 р.), який знову криміналізує незаконне збагачення та вимагає конфіскації активів державних службовців, які не можуть бути пояснені їхніми законними доходами.
- Прийняття законодавчих змін **до механізмів банківського регулювання** (2020 р.), які усувають нормативні лазівки та рішення-бар'єри, прийняті регулятором.
- Прийняття Закону **«Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення»** (2020 р.), яким було скасовано 18-річний мораторій на продаж землі сільськогосподарського призначення.
- Відновлення діяльності **Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Вищої ради правосуддя** (в обох випадках 2021 рік), які передбачають вирішальну роль міжнародних експертів у відборі кандидатів на посади суддів.

Джерело: Опрацювання автора на основі (Reuters, 2019^[30]; NBU, 2020^[31]; Baker McKenzie, 2020^[32]; Atlantic Council, 2021^[33]).

Позитивний вплив реформ управління ілюструється покращенням показників України за Світовими показниками управління Світового банку (Рисунок 3.4), які оцінюють поступ у шести категоріях управління в понад 200 країнах. Вони показують, що між 2015 та 2020 роками Україна покращила свої показники в усіх сферах. Однак важливо підкреслити, що у 2020 році Україна все ще займала низькі позиції майже за всіма показниками, включно з тими, що стосуються верховенства права та боротьби з корупцією, що вказує на широкі можливості для подальше вдосконалення.

Рисунок 3.4. Світові показники управління в Україні, 2015 і 2020 рр.

Примітка. Показники управління надаються в одиницях стандартизованого нормального розподілу, де нуль представляє середнє значення. Значення коливаються приблизно від -2,5 до 2,5, причому вищі значення відповідають кращому рівню управління. З повним поясненням методології можна ознайомитись тут (Worldwide Governance Indicators, 2021^[34]).

Джерело: розробка автора на основі даних (Worldwide Governance Indicators, 2021^[34]).

Деякі з найбільш амбітних реформ державного управління в Україні були зосереджені на місцевому рівні. З метою покращення процесу надання державних послуг та умов життя в муніципалітетах, а також зміцнення місцевої демократії, у 2014 році країна розпочала реформу децентралізації. Ключові елементи реформи включали територіальне об'єднання понад 10 000 місцевих рад у 1 469 об'єднаних громад протягом шести років із значним розширенням їхніх адміністративних повноважень та повноважень з надання послуг. Це супроводжувалося збільшенням місцевих бюджетів. У Таблиця 3.1 показано, як змінився адміністративно-територіальний устрій України за останні кілька років.

Таблиця 3.1. Адміністративні одиниці на місцевому рівні, 2017 і 2021 рр.

Рівень місцевого уряду		Адміністративна одиниця	Кількість одиниць	
			2017р.	2021р.
Перший рівень	Регіональний	Області	24	24
		Автономна Республіка Крим	1	1
		Міста (Київ і Севастополь)	2	2
Другий рівень	Проміжний	Райони	490	136
		Міста обласного значення	186	-
Третій рівень	Самоврядування	Об'єднані територіальні громади	665	1 469
		Інші міста (районного значення)	235	-
		Інше (сільські, міські та районні ради)	10 000+	-

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Економічний розвиток і добробут в Україні: тенденції на місцевому рівні

На восьмому (2022) році державного процесу децентралізації та реформування регіонального розвитку економічні тенденції та тенденції добробуту на місцевому рівні виявили значну регіональну нерівність. Пандемія COVID-19 посилила територіальні відмінності, і хоча деякі регіони відносно добре впоралися з подвійним потрясінням у сфері охорони здоров'я та економіки, викликаним Covid, інші відстали, що мало значний негативний вплив на добробут їхнього населення. На територіальні диспропорції також суттєво вплинула агресія Росії.

Оскільки український уряд прагне відновитися після наслідків COVID-19 і російської війни, дуже важливо, щоб політика економічного відновлення враховувала регіональні та місцеві потреби та активи. У цьому розділі досліджуються місцеві коливання економічних показників і показників добробуту, а також зміни в регіональних показниках з часом. Слід зазначити, що відсутність доступних даних на територіальному рівні, зокрема в області добробуту, обмежує можливості цього аналізу, а також обмежить лінію поля зору національних політиків щодо регіональних показників України.

Аналіз добробуту базується на показниках регіонального добробуту ОЕСР (Вкладка 3.3), які можуть допомогти політикам оцінити регіональні сильні сторони та проблеми, відстежувати тенденції та порівнювати результати з іншими регіонами, як усередині країни, так і за кордоном. Через брак надійних територіальних даних в Україні в цьому розділі охоплюються не всі показники ОЕСР (наприклад, рівень задоволеності громадою або життям), а інші показники були адаптовані таким чином, щоб краще відображати специфічний регіональний економічний контекст і контекст добробуту України. Процес прийняття рішень щодо підтримки регіонального розвитку можна покращити за допомогою більш легкодоступних, даних з розбивкою за територіями щодо широкого спектру економічних, екологічних, управлінських і соціальних показників. Про це більш детально йдеться у Розділі 4.

Вкладка 3.3. Індикатори регіонального добробуту ОЕСР

Створення порівнянних показників добробуту на регіональному рівні

Концепція ОЕСР щодо вимірювання рівня регіонального добробуту базується на Ініціативі ОЕСР «Краще життя». Вона оцінює добробут у регіонах, маючи на увазі, що дані про добробут є більш значущими, якщо їх вимірювати на територіальному рівні, оскільки це дає змогу вловити місцеві відмінності. Окрім результатів, орієнтованих на місце, концепція також зосереджена на окремих людях, оскільки обидва аспекти впливають на добробут людей і майбутні можливості.

Індикатори регіонального добробуту зосереджуються на наданні інформації про життєвий досвід людей, а не на засобах (вхідних даних) чи цілях (вихідних даних). Таким чином вони можуть надавати інформацію для процесів розробки політики, яка виходить за межі простого покращення певних економічних чи соціальних показників, зосереджуючись на покращенні добробуту громадян. Такі показники також слугують інструментом для моніторингу різниці у рівні добробуту в різних регіонах.

Концепція регіонального добробуту дозволяє порівнювати та взаємодіяти в багатьох аспектах для врахування взаємодоповнюваності та компромісів, з якими стикаються політики. Водночас порівняння показників регіонального добробуту в часі дозволяє оцінити спрямованість, стійкість та життєздатність регіонального розвитку.

У своїх зусиллях з розробки корисних і порівнянних даних уряд України може охопити кілька аспектів добробуту: дохід, робочі місця, житло, здоров'я, доступ до послуг, освіта, громадянська активність, навколишнє середовище та безпека, для яких ОЕСР веде порівняльну статистику на регіональному рівні, а також три додаткові аспекти: баланс між роботою та особистим життям, спільнота (соціальні зв'язки) і задоволеність життям.

Джерело: розробка автора на основі (OECD, n.d.^[36]), *OECD Regional Well-Being (database)*, www.oecdregionalwellbeing.org.

Демографічний спад в Україні продовжується

Останній перепис населення в Україні проводився понад два десятиліття тому. Національні переписи населення можуть стати надійною основою для офіційних оцінок чисельності населення та статистики. Ще до російської війни та масової міграції та переміщення, які вона спричинила, відсутність останнього перепису населення означала відсутність певності щодо просторового розподілу населення України. У контексті регіонального розвитку недостовірні дані про чисельність населення можуть призвести до неефективного розподілу державних коштів, оскільки трансферти до місцевих бюджетів (а також механізм фіскального вирівнювання) часто прив'язані до офіційної кількості населення (OECD, 2018^[9]).

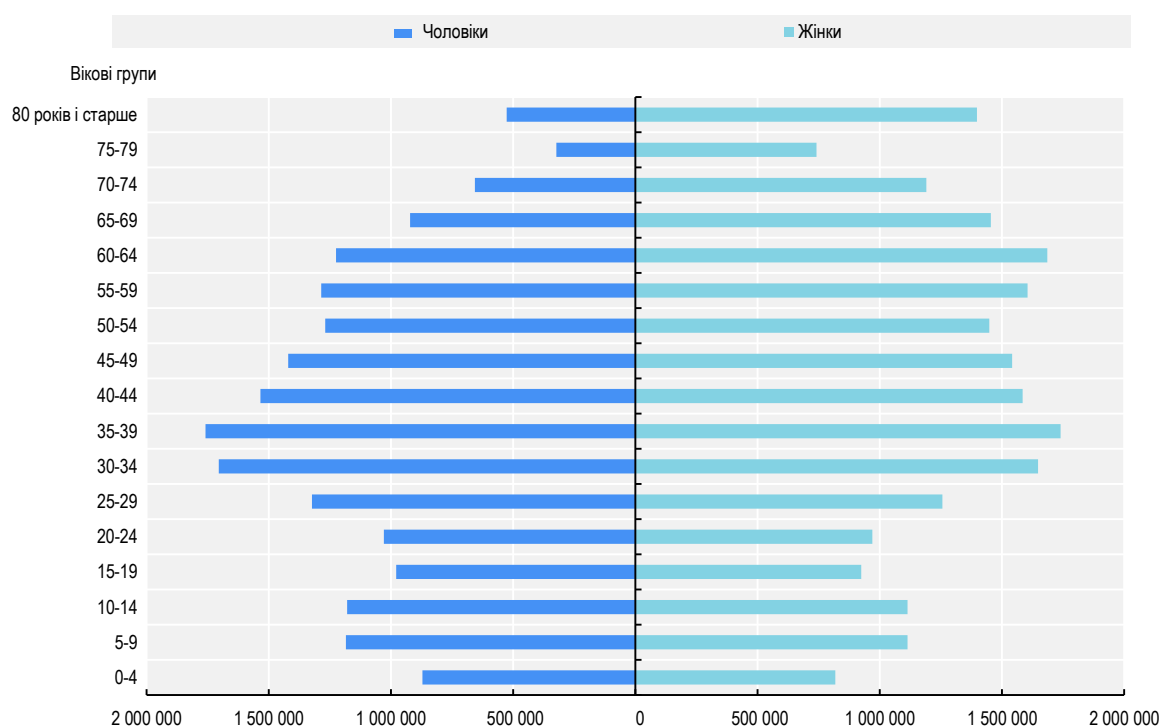
Очікувана тривалість життя в Україні у 2019 році становила 72 роки, що було значно нижче середнього показника по ОЕСР (80 років). Частково це пов'язано зі шкідливою для здоров'я поведінкою, як-от зловживання алкоголем і куріння (особливо серед чоловіків), політичною нестабільністю (наприклад, територіальний конфлікт) і відсутністю доступу до медичної допомоги. Поряд з іншими країнами Східної Європи темп скорочення чисельності населення країни є одним із найшвидших у світі.

Наявні дані свідчать про те, що за останні два десятиліття Україна постраждала від значного скорочення чисельності населення. З 1990 по 2021 рік населення скоротилося більш ніж на

вісім мільйонів осіб. Низька народжуваність, висока смертність і масштабна міграція сприяли цій тенденції. Навпаки, середня чисельність населення в країнах ОЕСР за той самий період зросла на 11,2%. Перед війною Організація Об'єднаних Націй (ООН) прогнозувала, що до 2050 року населення України скоротиться ще на 18% з 44,2 мільйонів у 2017 році до 36,4 мільйонів (WENR, 2019^[37]).

Ключові зрушення в динаміці вікової піраміди населення України за останнє десятиліття включають помітне зменшення кількості новонароджених та населення працездатного віку (Рисунок 3.5). Вражає, що група людей віком 15-19 років, яка починає працювати, приблизно на 50% менша, ніж група віком 35-39 років, що може бути основною перешкодою для майбутнього економічного зростання. Іншим важливим викликом у довгостроковій перспективі є той факт, що населення віком до 5 років є навіть менш численним, ніж група віком 15-19 років.

Рисунок 3.5. Вікова піраміда України, 2021 р.

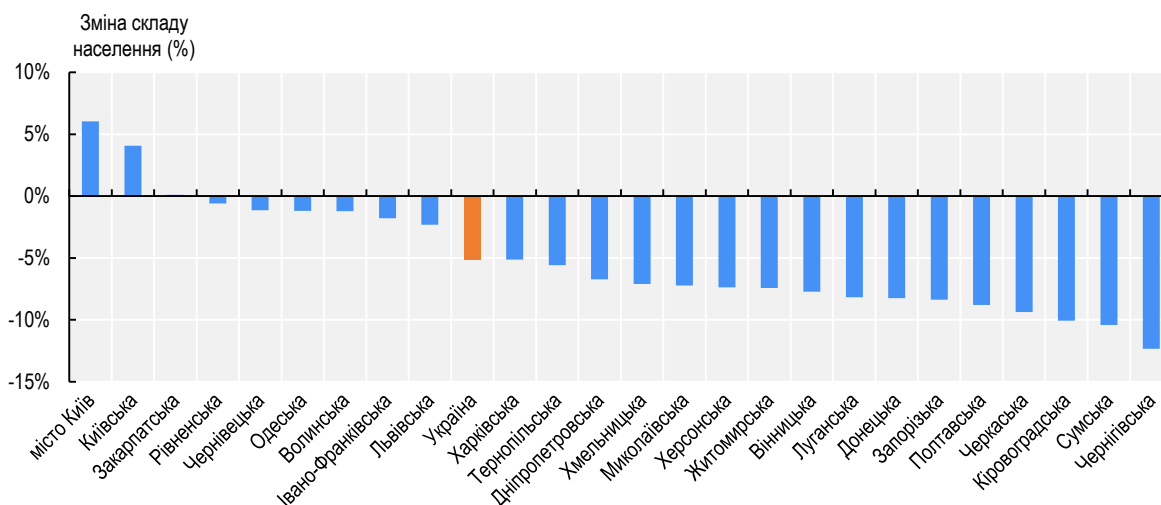

Джерело: опрацювання автора на основі даних (SSSU, 2021^[10]).

Більшість регіонів стикаються зі скороченням чисельності населення та зростанням рівня утриманства літніх людей

На регіональному рівні демографічний спад спостерігається майже в кожній області, хоча існують значні регіональні відмінності (Рисунок 3.6). Майже в усіх регіонах приріст населення був рівномірним (Закарпатська область), або знижувався. Лише місто Київ і, меншою мірою, Київська область повідомили про значне зростання чисельності населення між 2010 і 2021 роками. Скорочення чисельності населення в кількох сільських регіонах, де сільське господарство є домінуючим сектором економіки, було особливо різким. Найбільше скоротилася кількість населення в Чернігівській області – на 12,3% за 2010–2021 роки, за нею йдуть Сумська, Кіровоградська та Черкаська області.

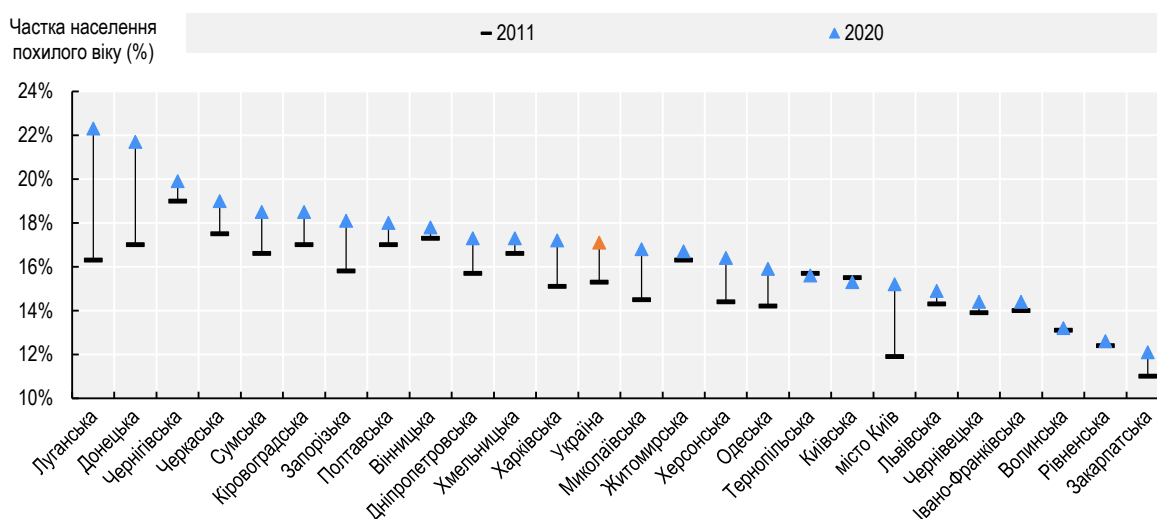
Рисунок 3.6. Зміна складу населення (%) за областями та по м. Києву, 2010 та 2021 рр.

Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки після 2014 року дані були відсутні.
Джерело: опрацювання автора на основі даних (CabMin, 2021^[35]).

Ключовою змінною, яка сприяє демографічному спаду в Україні, є старіння. Населення, що старіє, зазвичай включає меншу частку людей, які є економічно активними. Вплив старіння на структуру населення України можна побачити на Рисунок 3.7 та Рисунок 3.8, де показано співвідношення між кількістю людей працездатного віку та а) людей похилого віку або б) молодих людей у віці, коли вони загалом економічно неактивні.

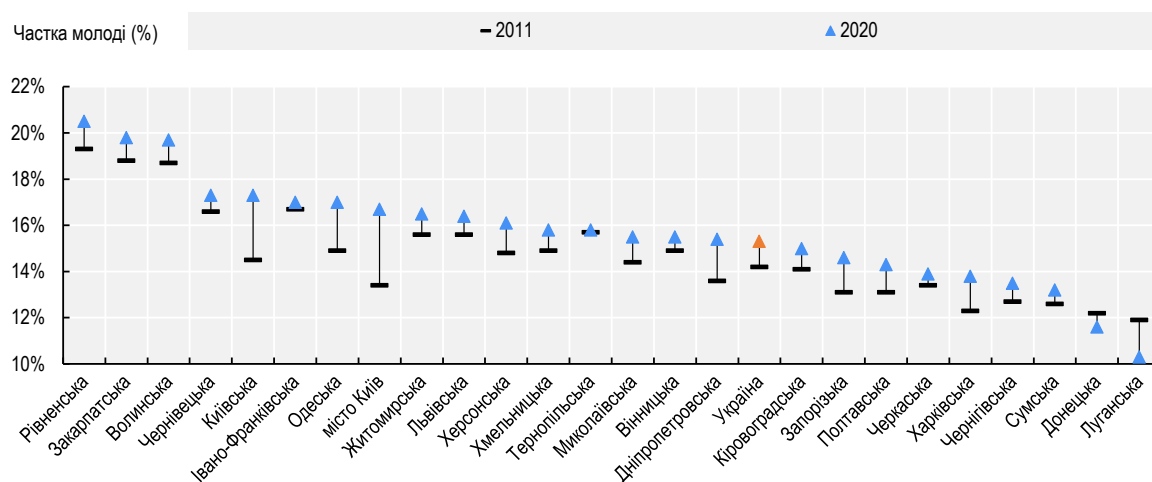
Рисунок 3.7. Частка населення похилого віку (віком від 65 і старше) за областями та по м. Києву, 2011 та 2020 рр.

Примітка: частка літнього населення (віком від 65 років) у загальній чисельності населення. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки дані були відсутні. На 2020 рік для Луганської та Донецької областей розрахунки (оцінки) чисельності населення було здійснено на підставі наявних адміністративних даних про державну реєстрацію народження та смерті та зміни у реєстрації місця проживання.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35]).

Рисунок 3.8. Частка молоді (віком від 0 до 14 років) за областями та по м. Києву, 2011 та 2020 рр.

Примітка: Частка молоді (віком від 0 до 14 років) у загальній кількості населення. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки дані були відсутні. На 2020 рік для Луганської та Донецької областей розрахунки (оцінки) чисельності населення було здійснено на підставі наявних адміністративних даних про державну реєстрацію народження та смерті та зміни у реєстрації місця проживання.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

У період з 2011 по 2020 рік коефіцієнт утримання людей похилого віку в Україні зріс на 1,8 процентного пункту до 17,1%, що було нижче середнього показника в ОЕСР (26,8%). За цей період у всіх регіонах, крім Київської та Тернопільської областей, збільшився коефіцієнт утримання людей похилого віку, що може мати суттєві наслідки в плані попиту на догляд за людьми похилого віку. Найбільше зростання спостерігалось в Донецькій та Луганській областях, де частка населення похилого віку у загальній чисельності населення зросла на 4,7 та 6,0 в.п. відповідно. Це можна пояснити збільшенням міграції населення працездатного віку в обох регіонах у 2014-2015 роках (коли почалася війна на Донбасі).

За той самий десятирічний період коефіцієнт утримання молоді в Україні дещо зріс з 14,2% у 2011 році до 15% у 2020 році, що було нижче середнього показника в ОЕСР (27,4%). У період з 2011 по 2020 рік у 23 областях і місті Києві коефіцієнт утримання молоді залишався стабільним або зріс. Зменшився лише в Луганську та Донецьку. Крім того, у той час як у 2020 році Рівненська, Закарпатська та Волинська області повідомили про коефіцієнт утримання молоді на рівні близько 20%, у Луганській області частка молоді у загальній чисельності населення становила лише 10%, що свідчить про значні міжрегіональні відмінності. Зростаючий коефіцієнт утримання молоді може свідчити про необхідність додаткових інвестицій в такі сфери, як навчання та догляд за дітьми. Одночасне зростання рівня утримання серед молоді та людей похилого віку в 21 регіоні та місті Києві за останнє десятиліття свідчить про те, що у них зменшилася частка населення працездатного віку у загальній чисельності населення.

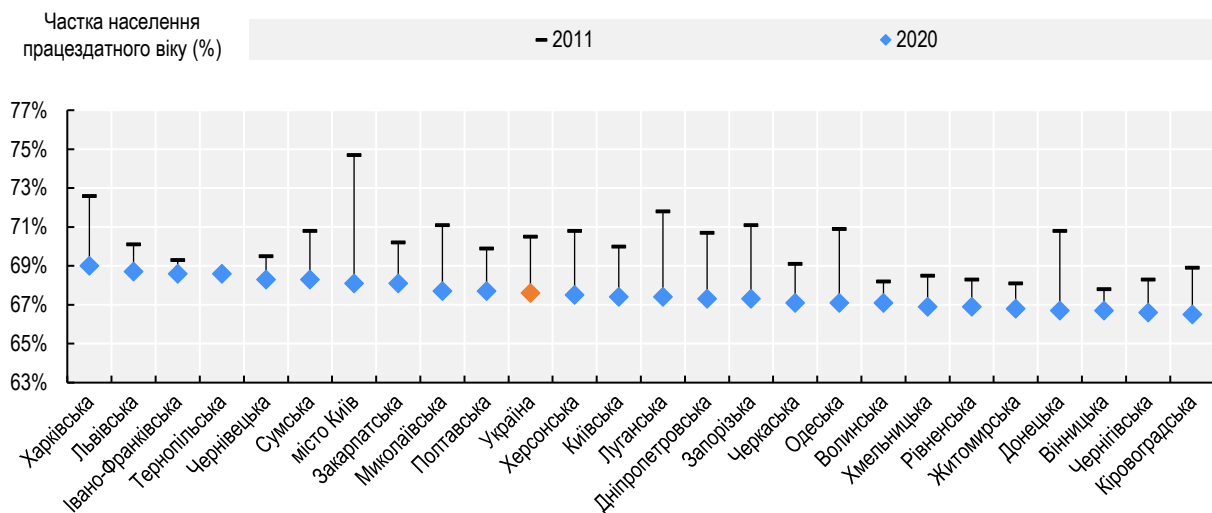
Регіональні відмінності економічно активного населення мають важливі наслідки для розробки політики регіонального та муніципального розвитку. Вони повинні брати до уваги територіально диференційований вплив скорочення чисельності чи старіння населення на продуктивність і економічний розвиток, а також поточний і майбутній попит на державні послуги. Крім того, зменшення чисельності населення, як правило, негативно впливає на збір податків, створюючи додаткове навантаження на спроможність національних і місцевих органів влади виконувати свої

адміністративні завдання та обов'язки з надання послуг. Враховуючи прогнози щодо подальшого скорочення чисельності населення в найближчі роки, національні та місцеві стратегії розвитку повинні передбачати втручання як для адаптації до депопуляції, так і для пом'якшення її наслідків.

Деякі регіони зазнали демографічного відтоку, що вплинуло на ринок праці

Практично в усіх регіонах України спостерігається скорочення робочої сили. За останнє десятиліття частка населення працездатного віку (людей у віці 15-64 років) у загальній чисельності населення впала з 70,5% у 2011 році до 67,6% через демографічний спад (Рисунок 3.9). Ці значення подібні до середнього показника ОЕСР, який також зазнав падіння на 1,75 відсоткового пункту. Проте, якщо в країнах ОЕСР це явище здебільшого пов'язане зі старінням їхнього населення, то в Україні причиною найбільшого падіння є відтік людей працездатного віку до інших країн, переважно в ЄС.

Рисунок 3.9. Частка населення працездатного віку (15-64 років) за областями та по м. Києву, 2011 та 2020 рр.

Примітка: Частка населення працездатного віку (15-64 роки) у загальній чисельності населення. Населення працездатного віку – вікова група 15-64 роки. У діаграму не включено тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки після 2014 року дані були відсутні. Для середнього значення по Україні за 2010 рік діаграма включає тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь. Для Луганської та Донецької областей розрахунки (оцінки) чисельності населення здійснюються на підставі наявних адміністративних даних про державну реєстрацію народження та смерті та зміни у реєстрації місця проживання.

Джерело: розробка автора на основі даних (OECD, 2021^[38]) та (CabMin, 2021^[35]).

В усіх областях, крім Тернопільської (0 в.п.), відбулося скорочення частки населення працездатного віку (15-64 роки) у загальній чисельності населення. Особливо важливим є приклад міста Києва, на яке припадає дуже велика частка регіонального ВВП і зайнятості, де зменшення населення працездатного віку становило 6,6 відсоткових пунктів. Значне зниження також спостерігалось в Луганську (4,4 в.п.) та Запоріжжі (3,8 в.п.). В інших областях зниження становило від 1 до 3,5 відсоткових пунктів, що можна пояснити зростанням міграції населення працездатного віку в інші частини України та/або за кордон.

Політика регіонального розвитку повинна враховувати вплив скорочення робочої сили на поточний і майбутній економічний розвиток. Щоб зупинити потік міграції за кордон, уряд також має прийняти політику регіонального розвитку, яка базується на місцевих активах для стимулювання місцевого

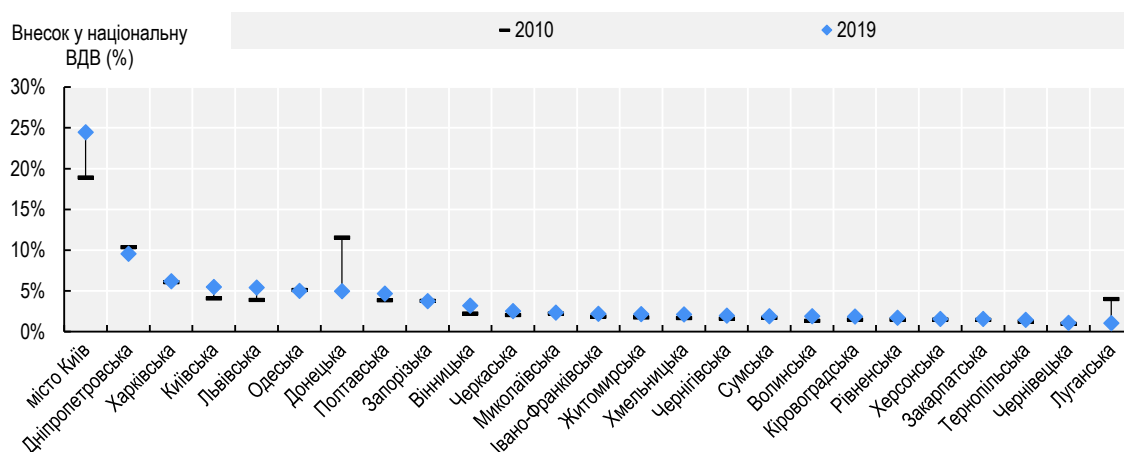
економічного розвитку, а також буде спрямована на покращення якості можливостей ринку праці в Україні порівняно з іншими країнами.

Регіональні економічні тенденції вказують на зростання територіальної нерівності в Україні

Економічне зростання України сильно коливалося протягом останнього десятиліття через різні задані раніше потрясіння. Щоб вийти з кризи COVID-19 і поставити економіку України на міцнішу основу, країна повинна спиратися на відносні переваги, якими вона володіє, і забезпечити широке зростання в усіх секторах і на всіх територіях.

Як показано на Рисунок 3.10, внесок у національну валову додану вартість (ВДВ) більшості областей суттєво не змінився за останнє десятиліття. З 2010 по 2019 рік внесок 20 областей у національну ВДВ не збільшився і не зменшився більш ніж на 1 відсотковий пункт. Проте можна виявити значні коливання, дивлячись на Донецьку, Луганську області та місто Київ. З 2010 по 2019 рік внесок Донецької та Луганської областей у національну ВДВ зменшився на 7 і 3 відсоткових пункти відповідно. Ця зміна в основному відбулася між 2013 і 2015 роками і є наслідком конфлікту на Донбасі. І навпаки, з 2010 по 2019 рік внесок міста Києва у національну ВДВ зріс на 6 відсоткових пунктів. У 2019 році тільки місто Київ склало 24% ВДВ країни, порівняно з 22% у 2010 році. Разом місто Київ і Київська область склали 30% ВДВ країни в 2019 році. Це означає, що економіка України все більше залежить від Київської агломерації, тоді як інші регіони відстають. Якщо виключити з рівняння Донецьку та Луганську області, зміна внеску міста Києва у національну ВДВ між 2011 та 2019 роками є більш помірною (3 в.п.), тоді як падіння внеску Дніпропетровської області є більш вираженим (3 в.п.).

Рисунок 3.10. Внесок областей та міста Києва у національну ВДВ (%), 2010 та 2019 рр.

Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки з 2014 року дані були відсутні. За 2010 рік дані по цих територіях були включені до розрахунку внеску до національної ВДВ 24 областей та міста Києва.

Джерело: власна розробка на основі (CabMin, 2021^[35])

Зростаюча залежність економіки України від міста Києва може посилити існуючу економічну диспропорцію в країні, при цьому столиця стрімко випереджатиме інші регіони, а вони ще більше відставатимуть. Розрив збільшується, незважаючи на зусилля уряду підвищити регіональну конкурентоспроможність і згуртованість (див. Розділ 4). Хоча, з одного боку, збільшення регіональних економічних розбіжностей може загрожувати добробуту, економічному розвитку та

соціальної згуртованості, з іншого, концентрація людей і бізнесу (що сприяє економічним розбіжностям) також може сприяти швидшому економічному зростанню. Фактично, уряди в усьому світі шукають компроміси між перевагами економіки агломерації та територіальною рівністю. Ключове питання, на яке мають відповісти політики, полягає в тому, як вирішити проблему відстаючих регіонів без шкоди для сукупного економічного зростання країни (OECD, 2020^[39]).

За останні роки структура економіки України суттєво змінилася

Структура економіки України засвідчила значну нестабільність протягом останнього десятиліття (Рисунок 3.11). У період між 2015 і 2020 роками найбільші зміни відбулися в державному секторі, який повідомив про зростання майже на 50%, за яким йдуть сфера інформації та телекомунікації (34,8%). І навпаки, внесок сільського господарства скоротився на 23,9%, за ним йдуть переробна промисловість (15,7%), транспорт (8,7%) і гірничодобувна промисловість (6%). Ці зміни мають важливий вплив на рівень продуктивності, попит на послуги підтримки бізнесу з боку приватного сектору, а також економічну основу регіонів і місцевих громад.

Рисунок 3.11. Внесок секторів економіки у національну ВДВ (%), 2010-2020 рр.

Примітка: значення 2020 року є попередніми і дані наведені без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, міста Севастополя, а з 2014 року також без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

У 2019 році на регіональному рівні сільське, лісове та рибне господарства переважали за показниками ВДВ у 14 областях. Далі йдуть оптово-роздрібна торгівля, яка переважала в Київській, Львівській, Волинській та Київській областях, а також переробна промисловість (домінувала в Донецькій, Івано-Франківській, Харківській та Запорізькій областях). У Полтавській та Дніпропетровській областях переважаючим сектором була гірничодобувна промисловість, а в Одеській області – транспортні, складські, поштові та кур'єрські послуги. Примітно, що з 2015 по 2019 рік лише у трьох областях відбулася зміна домінуючої галузі, що свідчить про відносну регіональну стабільність у ключових секторах економіки:

- Івано-Франківська область: від сільського, лісового та рибного господарства до переробної промисловості;

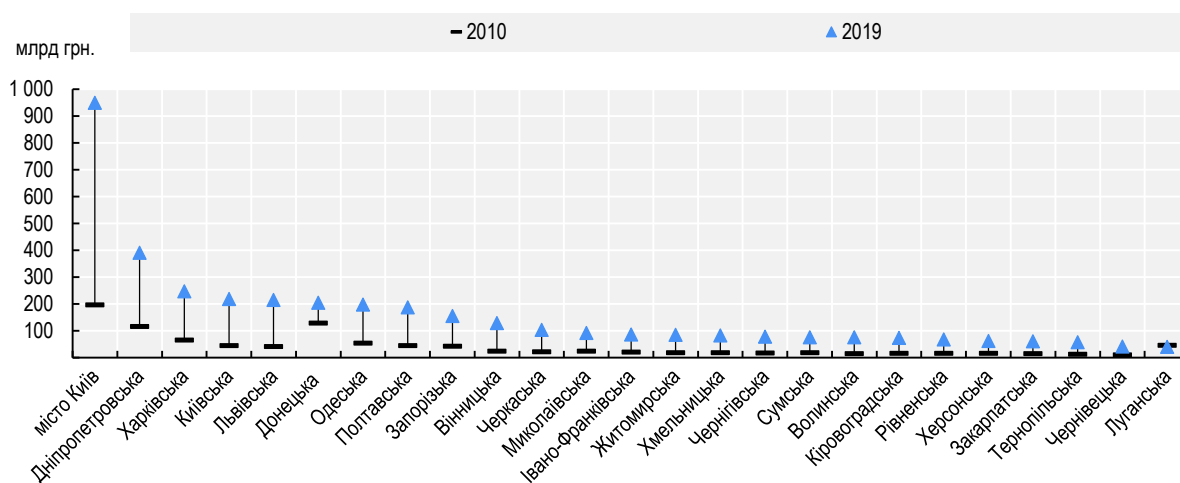
- Волинська область: від сільського, лісового та рибного господарства до оптової та роздрібної торгівлі;
- Дніпропетровська область: від переробної промисловості до гірничодобувної промисловості.

Для підвищення конкурентоспроможності в Україні продуктивність має продовжувати зростати в усіх регіонах

Низька продуктивність є критичною проблемою на шляху розвитку України. У 2019 році ВВП за паритетом купівельної спроможності на одну зайняту особу склав 29 245 доларів США, що є аналогічним його рівню у 2012 році (28 845 доларів США). Зниження продуктивності економіки та її нерівномірний територіальний розподіл сприяють посиленню міжрегіональної асиметрії.

Наприкінці 2019 року найбільший обсяг валового регіонального продукту (ВРП) мав Київ, а найменший – Луганська область (Рисунок 3.12). Примітно, що у Києві з 2010 по 2019 рік ВРП на душу населення зріс майже у п'ять разів. Натомість у багатьох областях за десятиріччя спостерігалось лише незначне зростання ВРП, а в Луганській області – падіння. Це ще більше підкреслює той факт, що рушієм зростання української економіки дедалі сильніше була столиця. Великі відмінності у темпах зростання ВРП підкреслюють необхідність спеціалізованих державних інвестицій, які базуватимуться на місцевих активах, дозволяючи тим регіонам, які відзначаються обмеженим рівнем економічного зростанням, наздогнати інші регіони.

Рисунок 3.12. Зміна валового регіонального продукту (ВРП) по областях та м. Києві, 2010 та 2019 рр.

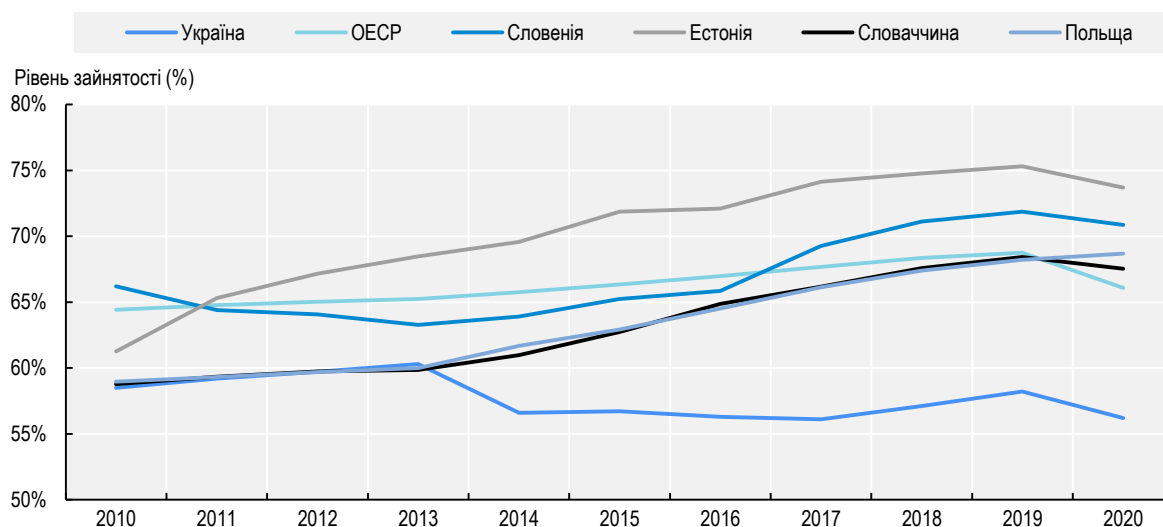
Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки з 2014 року дані були відсутні.
Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Україна все більше відстає від своїх країн-аналогів за рівнем зайнятості

У 2020 році офіційний рівень зайнятості в Україні становив 56,2%, що значно нижче середнього показника по ОЕСР (66,1%), а також нижче, ніж в інших країнах Центральної, Східної Європи та Балтії, таких як Естонія, Польща, Словачька Республіка та Словенія (Рисунок 3.13). За останнє десятиліття рівень зайнятості в усіх порівнюваних країнах зріс на 1,7-12,5 відсоткового пункту, тоді як в Україні він впав на 2,3 відсоткового пункту. Крім демографічного спаду, основні проблеми ринку

праці включають відносно низьку частку жінок у робочій силі, а також високий рівень неофіційного працевлаштування (20,3%). Однак ці наслідки різняться по території України.

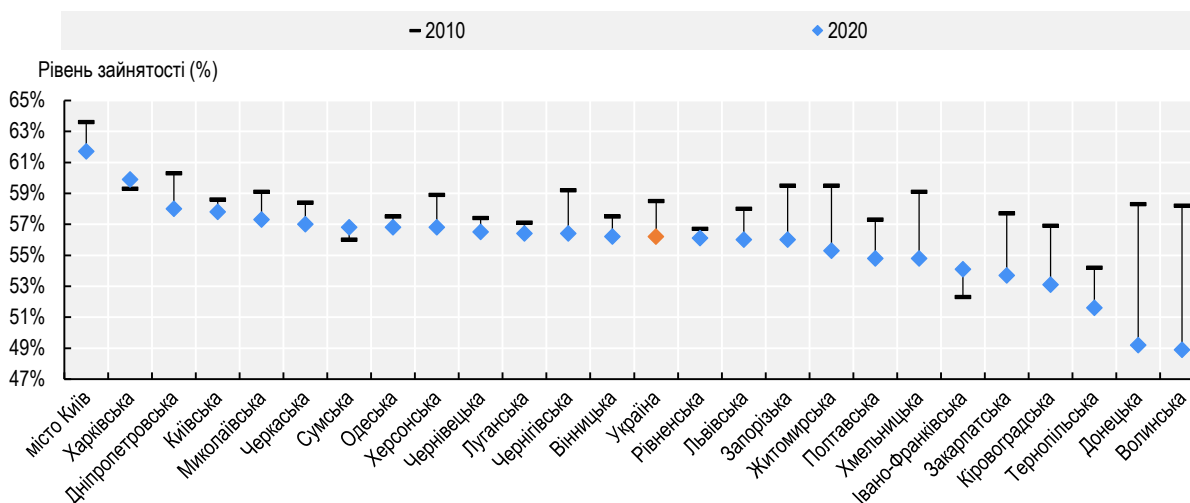
Рисунок 3.13. Рівень зайнятості в Україні порівняно з вибраними країнами, 2010-2020 рр.

Джерело: розробка автора на основі даних (OECD, 2021^[38]) and (CabMin, 2021^[35]).

Рівень зайнятості значно різниться по областях. У 2020 році найвищий рівень офіційної зайнятості був у Києві (61,7%), за ним іде Харківська область (59,9%) (Рисунок 3.14). Натомість у Волинській та Донецькій областях найнижчий рівень офіційної зайнятості (48,9% та 49,2% відповідно). Слід також зазначити, що темпи зростання зайнятості суттєво відрізнялися по регіонах. У 2010–2020 роках лише Івано-Франківська, Сумська та Харківська області повідомили про позитивне зростання офіційної зайнятості (3,4%, 1,4% та 1% відповідно), тоді як усі інші області повідомили про зниження.

Рисунок 3.14. Рівень зайнятості по областях та м. Києву, 2010 та 2020 рр.

Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки з 2014 року дані були відсутні. Для розрахунку національного рівня зайнятості в 2010 році були включені дані по обох територіях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Різниця в регіональних результатах рівня зайнятості свідчить про необхідність розробки стратегій регіонального розвитку, які передбачатимуть адаптовані політичні рішення щодо місцевих перешкод та умов зайнятості. Це може включати слабкі можливості працевлаштування для місцевої робочої сили через обмежену готовність до роботи (низький рівень робочих кваліфікацій, погана освіта або відсутність досвіду роботи), наявність роботи (наприклад, через обов'язки з догляду або обмеження, пов'язані зі здоров'ям) або обмежені можливості через недостатнє створення робочих місць. Орієнтований на місце підхід передбачає можливість залучення учасників потрійної спіралі (місцеві фірми, навчальні заклади та уряд), які співпрацюватимуть для розробки ініціатив, що ефективно усуватимуть дисбаланс рівня навичок між регіонами.

Низький рівень жіночої робочої сили є стримуючим фактором регіонального розвитку

Додатковою проблемою для економіки України є ринок праці, де домінують чоловіки (Таблиця 3.2). У 2020 році в середньому рівень участі чоловіків на ринку праці був на 9 відсоткових пунктів вищим, ніж жінок. Однак існували значні регіональні розбіжності цього явища. В окремих областях ця різниця була значно більшою, сягаючи 40 відсоткових пунктів у Закарпатській та близько 25 відсоткових пунктів в Одеській, Івано-Франківській та Херсонській областях. Лише Чернігів повідомив про збалансовані показники зайнятості, тоді як місто Київ і Рівненська область були єдиними адміністративними одиницями регіонального рівня в країні, де участь жінок на ринку праці була вищою, ніж чоловіків, на 2 відсоткові пункти.

Таблиця 3.2. Місцеві показники зайнятості в Україні, 2010, 2019 та 2020 роки

Область	Працівники віком 15-64			Співвідношення чоловік/жінка 2020	Ключовий сектор зайнятості в регіоні (частка зайнятості)	
	2011	2020	Зміна		2019	
Черкаська	69%	67%	2%	1.03	Сільське, лісове та рибне господарство	28.20%
Чернігівська	68%	67%	2%	1	Сільське, лісове та рибне господарство	25.40%
Чернівецька	70%	68%	1%	1.1	Сільське, лісове та рибне господарство	28.30%
Дніпропетровська	71%	67%	3%	1.04	Оптова та роздрібна торгівля	26.40%
Донецька	71%	67%	4%	1.08	Промисловість	25.60%
Івано-Франківська	69%	69%	1%	1.23	Сільське, лісове та рибне господарство	29.50%
Харківська	73%	69%	4%	1.07	Оптова та роздрібна торгівля	24.50%
Херсонська	71%	68%	3%	1.21	Сільське, лісове та рибне господарство	30.30%
Хмельницька	69%	67%	2%	1.1	Сільське, лісове та рибне господарство	28.40%
Кіровоградська	69%	67%	2%	1.05	Сільське, лісове та рибне господарство	29.80%
Київська	70%	67%	3%	0.98	Оптова та роздрібна торгівля	27.20%
Місто Київ	75%	68%	7%	1.1	Оптова та роздрібна торгівля	23.10%
Луганська	72%	67%	4%	1.07	Оптова та роздрібна торгівля	28.20%
Львівська	70%	69%	1%	1.08	Оптова та роздрібна торгівля	20.10%
Миколаївська	71%	68%	3%	1.11	Сільське, лісове та рибне господарство	29.10%
Одеська	71%	67%	4%	1.25	Оптова та роздрібна торгівля	24.60%
Полтавська	70%	68%	2%	1.12	Оптова та роздрібна торгівля	22.40%
Рівненська	68%	67%	1%	0.92	Оптова та роздрібна торгівля	27.10%
Сумська	71%	68%	3%	1.04	Сільське, лісове та рибне господарство	24.20%
Тернопільська	69%	69%	0%	1.11	Сільське, лісове та рибне господарство	32.80%
Вінницька	68%	67%	1%	1.13	Сільське, лісове та рибне господарство	34.10%
Волинська	68%	67%	1%	1.13	Оптова та роздрібна торгівля	23.20%
Закарпатська	70%	68%	2%	1.4	Сільське, лісове та рибне господарство	26.30%

Запорізька	71%	67%	4%	1.09	Оптова та роздрібна торгівля	22.20%
Житомирська	68%	67%	1%	1.09	Оптова та роздрібна торгівля	25.40%
Україна	71%	68%	3%	1.09	Оптова та роздрібна торгівля	22.9%

Примітка. Набір даних ДССУ не включав дані щодо тимчасово окупованих територій АР Крим, міста Севастополя та частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

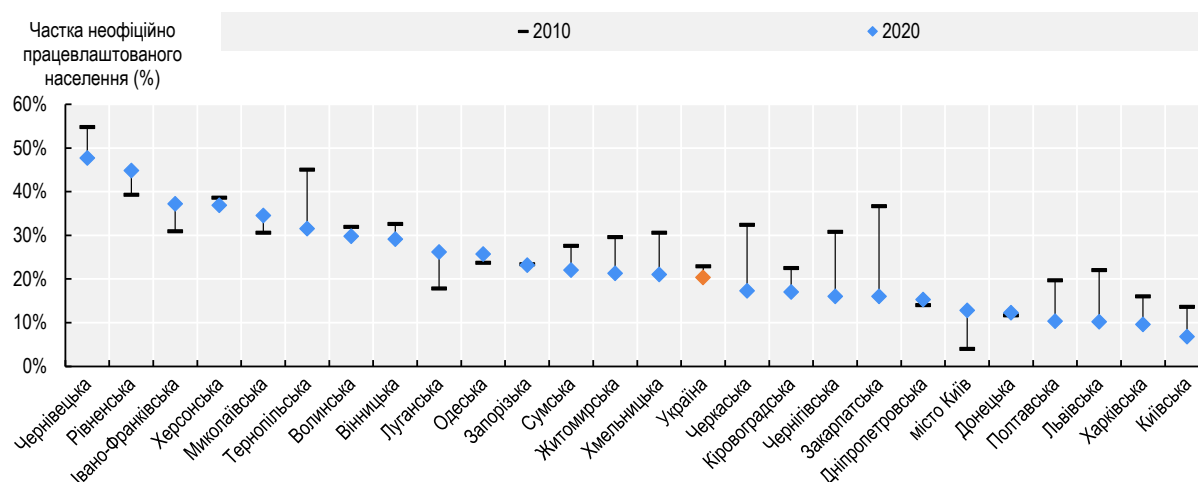
У 2019 році на національному рівні домінуючим сектором зайнятості була оптова та роздрібна торгівля. Сільське господарство ж було домінуючою спеціалізацією зайнятості половини з 24 областей. Найбільша частка економічної діяльності одинадцяти областей покладалася на сектор оптової та роздрібною торгівлі. Лише в Донецьку промисловість була основною галуззю економіки з точки зору зайнятості.

Високий рівень неофіційної зайнятості негативно впливає на економічні перспективи України

Ринок праці України характеризується високим рівнем неофіційного працевлаштування. Опитування працівників по всій країні в 2017 році показало, що 46% респондентів знали когось, хто працював неофіційно (ILO, 2019^[40]). У той час як неофіційна робота може стати важливою точкою входу до працевлаштування та підприємництва, велика частка неофіційної зайнятості в економіці має шкідливий вплив на широкий спектр питань, включаючи добробут працівників, державні доходи, продуктивність праці та чесну конкуренцію. Крім того, вона може обмежити рівень добробуту, залишаючи значну частину населення з меншим доступом до ключових державних послуг, таких як соціальний захист і охорона здоров'я. Також, люди, зайняті як неофіційна робоча сила, як правило, стикаються з високими професійними ризиками. Без належної політики управління цими ризиками такі працівники залишатимуться особливо вразливими та можуть передати цю вразливість дітям і людям похилого віку (OECD/ILO, 2019^[41]). Враховуючи поширеність цієї проблеми в кількох регіонах, уряд повинен зробити подолання проблеми неофіційного працевлаштування ключовим пріоритетом регіонального розвитку.

Як і з іншими показниками, важливо підкреслити значні регіональні відмінності в неофіційній зайнятості (Рисунок 3.15). Якщо у 2020 році майже половина загальної кількості робочої сили Чернівецької та Рівненської областей була неофіційно працевлаштована, то в інших областях, зокрема Львівській, Харківській, Київській та Полтавській, цей відсоток становив ледь 10%. Подібним чином зміни в рівні неофіційної зайнятості між 2010 і 2020 роками значно відрізнялися між регіонами. Наприклад, у Києві найбільше зросла неофіційна зайнятість (320%), за нею йде Луганська область (147%). Ключовим елементом, що пояснює зростання неофіційної зайнятості в Київській області, є приплив внутрішньо переміщених осіб з Донбасу. Проте, за цей же період неофіційна зайнятість фактично знизилася в 17 областях. Наприклад, у Закарпатській та Львівській областях рівень неофіційної зайнятості знизився більш ніж на 50%.

Рисунок 3.15. Частка неофіційно працевлаштованого населення у віці 15-70 років за областями та по місту Києву, 2010 та 2020 рр.

Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки з 2014 року дані були відсутні. Для розрахунку національної частки неофіційно зайнятого населення (віком 15-70 років) у 2010 році були включені дані по обох територіях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Неофіційна занятість, як правило, пов'язана з бідністю, відсутністю доступу до фінансових систем і нестачею ресурсів у сфері охорони здоров'я та медицини. Неофіційні працівники, як правило, мають невеликі заощадження та не мають доступу до офіційних соціальних виплат, що робить їх особливо вразливими до економічних потрясінь (World Bank Group, 2021^[42]).

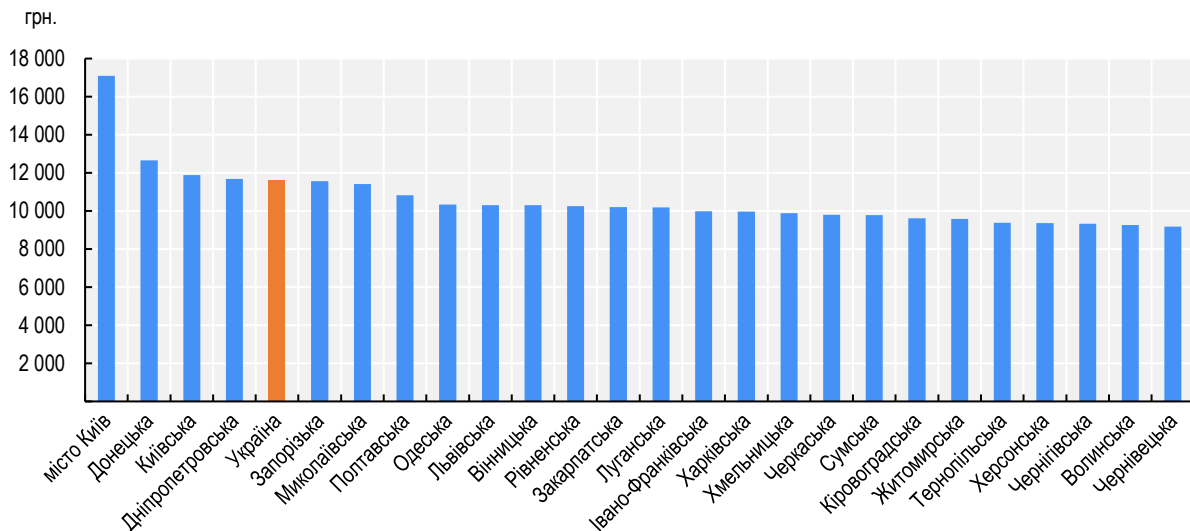
Регіональні відмінності щодо рівня неофіційної зайнятості підкреслюють необхідність розробки та впровадження територіально диференційованої політики, яка базуватиметься на місцевій зайнятості та динаміці бізнесу, і її узгодженні із заходами, спрямованими на підвищення рівня офіційної зайнятості. Залежно від місцевих особливостей, такі заходи можуть включати спрощення правил, розширення доступу до фінансування та інвестування в людський капітал. Заходи можуть також включати інвестиції в цифровізацію послуг і створення «єдиного вікна» для розширення доступу неофіційних працівників до державних ресурсів (OECD, 2021^[43]). Кілька країн-членів ОЕСР (наприклад, Франція, Італія та Мексика) використовують соціальні ваучери як інструмент для формалізації роботи, надаючи доступ до певних товарів і послуг. Оцінка використання французьких ваучерів на їжу та харчування, створених у 1962 році, показала, що вони принесли користь майже 4,5 мільйонам працівників і 140 000 компаній (80% з яких — МСП). В результаті дослідження було підраховано, що з кожного 1 євро внеску роботодавця на ваучери 2,55 євро поверталися в місцеву економіку, що призвело до створення 164 000 робочих місць (OECD, 2021^[44]).

Низькі заробітні плати в українських регіонах є ключовим фактором еміграції

Хоча заробітна плата в Україні є низькою порівняно з майже всіма сусідніми країнами, країна також має велику різницю в оплаті праці на регіональному рівні (Рисунок 3.16). У 2020 році середньомісячна заробітна плата на душу населення у Києві становила 17 086 грн. (633 дол. США), а в Київській області – 11 887 грн. (приблизно 441 дол. США). Ці цифри говорять про високу концентрацію економічної діяльності та діяльності з доданою вартістю в столиці та навколо неї. Серед інших областей, які показали відносно хороші показники, були Миколаївська, Запорізька та Дніпропетровська області у центральній та східній частинах країни із середньомісячною заробітною

платою працівників на душу населення від 11 000 до 12 000 грн. Дванадцять регіонів мали середню заробітну плату нижче 10 000 грн., а також Чернівецька область займає найнижче місце (9 166 грн., близько 340 дол. США), майже вдвічі менше, ніж у Києві.

Рисунок 3.16. Середня місячна заробітна плата штатних працівників за областями та по місту Києву, 2020 р.

Примітка: Нарахування заробітної плати по фонду оплати праці, в грн. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки дані були відсутні. Також не враховувалися тимчасово окуповані території у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Низька заробітна плата є ключовим чинником зовнішньої міграції, яка має важливі наслідки для місцевого економічного розвитку. Щоб вирішити проблему низьких заробітних плат, політики повинні спиратися на територіальні переваги та переваги окремих регіонів, включаючи розташування, фізичну інфраструктуру, природні та людські ресурси. Вони також можуть включати якість державних послуг, таких як освіта та охорона здоров'я.

Показники регіонального добробуту в Україні

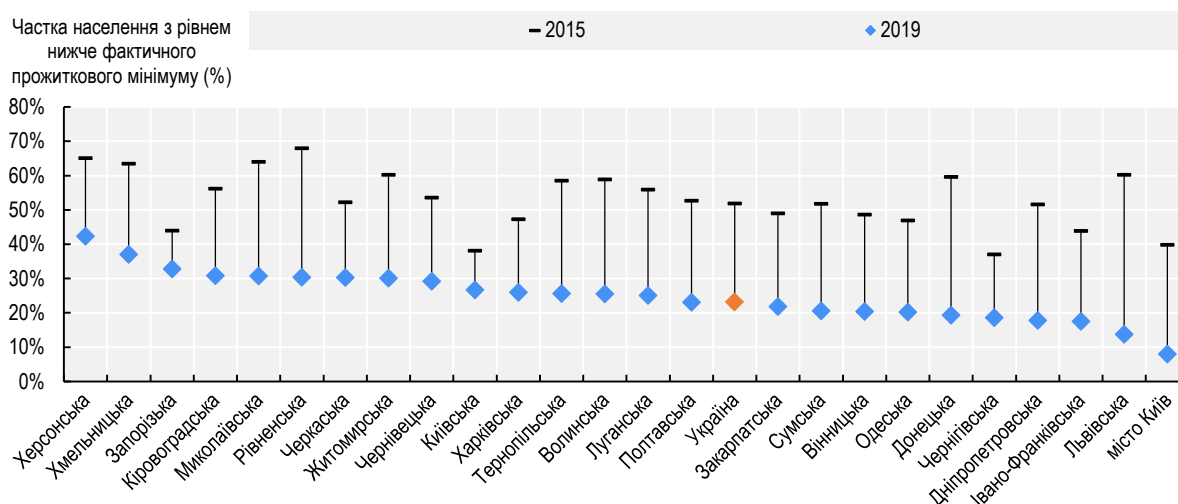
У той час як макроекономічні показники, такі як ВВП, є хорошим способом оцінити фінансовий чи матеріальний добробут, вони лише частково дають загальну картину добробуту, включаючи, наприклад, умови життя громадян. У наступних розділах розглядаються такі питання, як доступ до охорони здоров'я, освіти та поширеність бідності та злочинності. Вони також стосуються різниці показників регіонів у цих сферах.

Україна рухається у правильному напрямку щодо показників рівня бідності

У період з 2015 по 2019 роки в Україні відбулося значне зниження рівня бідності регіонів. Справді, частка населення країни, яке живе нижче фактичного прожиткового мінімуму, скоротилася більш ніж вдвічі – з 52% до 23%. Це падіння було зумовлене, принаймні частково, зростанням реальної заробітної плати (World Bank, 2019^[45]). Незважаючи на регіональні відмінності в масштабах падіння, у всіх 24 областях відбулося зниження (Рисунок 3.17). Найбільше падіння відбулося у Львівській області – від одного з найвищих показників населення, що живе нижче фактичного прожиткового

мінімуму (60% у 2015 році), до одного з найнижчих (14% у 2019 році). Натомість у Запорізькій області за цей же період зафіксовано падіння лише на 11 процентних пунктів. Ця позитивна тенденція має важливі наслідки для регіонального та місцевого розвитку, оскільки вона може вплинути, наприклад, на попит і вартість надання соціальних послуг. У той же час усім рівням влади варто збирати докладні дані, щоб визначити, які конкретні групи та спільноти все ще живуть у бідності, оскільки це дозволить якісніше розробляти політику та послуги, які відповідають їхнім потребам.

Рисунок 3.17. Населення з рівнем нижче фактичного прожиткового мінімуму за областями та по м. Києву, 2015 та 2019 рр.

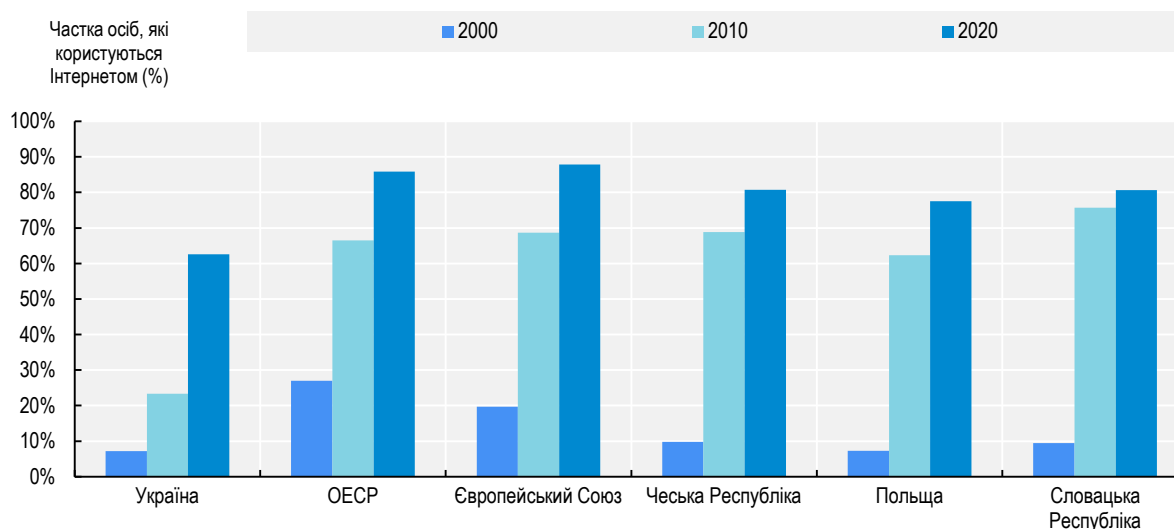
Довідка: Середньомісячний фактичний прожитковий мінімум у 2015 році становив 2257,0 грн., у 2016 році – 2642,38 грн., у 2017 році – 2941,46 грн., у 2018 році – 3262,67 грн. та у 2019 році – 3660,94 грн. на одну особу на місяць. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки дані були відсутні. Також не врахована частина тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

За останні два десятиліття рівень доступу до Інтернету в Україні різко зріс

Доступ до Інтернету в Україні значно покращився за останні два десятиліття, зрісши з 23% у 2000 році до 63% у 2020 році (Рисунок 3.18). Проте поступ був набагато більш помітним у міських центрах, ніж у сільській місцевості. Доступ до Інтернету в Україні також залишається нижчим, ніж у таких порівнюваних країнах, як Польща (78%), Словаччина (81%) чи Чехія (81%), і значно нижчий за середній показник для країн ОЕСР (86%). Пандемія COVID-19 підкреслила важливість доступу до Інтернету для подальшого надання ключових державних послуг (наприклад, освіти) і для полегшення віддаленої роботи.

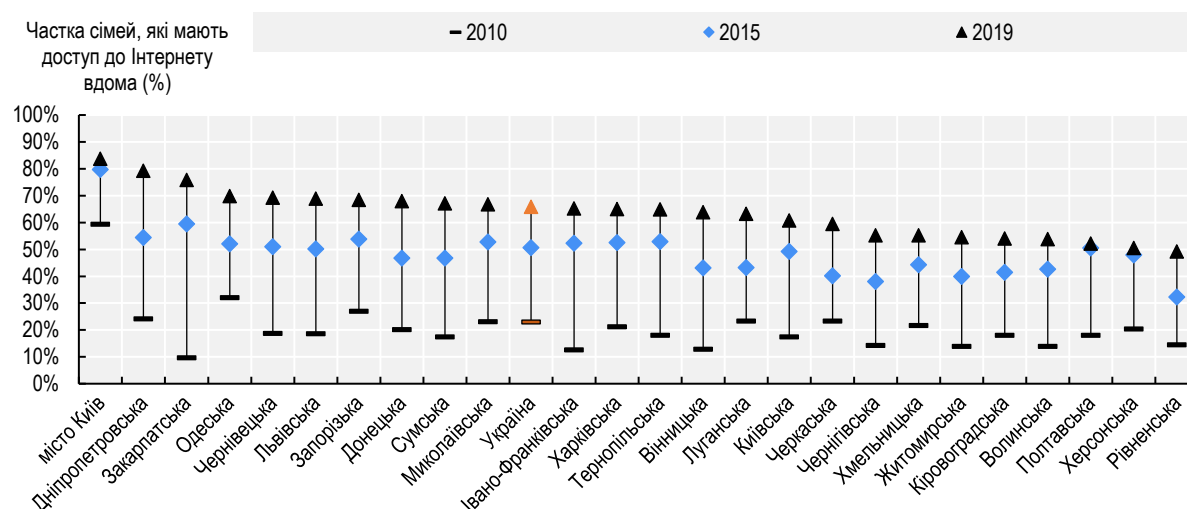
Рисунок 3.18. Частка осіб, які користуються Інтернетом в Україні та вибраних країнах, 2000, 2010 та 2020 роки

Джерело: розробка автора на основі даних (Synowiec, 2021^[46]).

За останнє десятиліття доступ до Інтернету збільшився в усіх областях (в середньому на 287%), а між 2010 та 2019 роками зменшилася різниця між регіонами з найкращими та найгіршими показниками. У той же час поступ був територіально нерівномірним (Рисунок 3.19). Найвищий рівень доступу до Інтернету в країні має Київ (84% сімей), за ним йдуть Дніпропетровська та Закарпатська області (79% та 76% відповідно). Натомість територією з найнижчим рівнем доступу до Інтернету в Україні була Рівненська область, де лише 49% громадян мали доступ до широкосмугового Інтернету. Територіальний цифровий розрив, проілюстрований цими даними, показує, що для вдосконалення розгортання інтернет-мереж по всій Україні все ще є можливості, особливо на півдні та південному сході. Це життєво важливо не лише в контексті фази відновлення після COVID-19, але й у цілому для покращення надання послуг, економічного розвитку та добробуту громадян.

Рисунок 3.19. Частка сімей, які мають доступ до Інтернету вдома, за областями та по м. Києву, 2010, 2015 та 2019 рр.

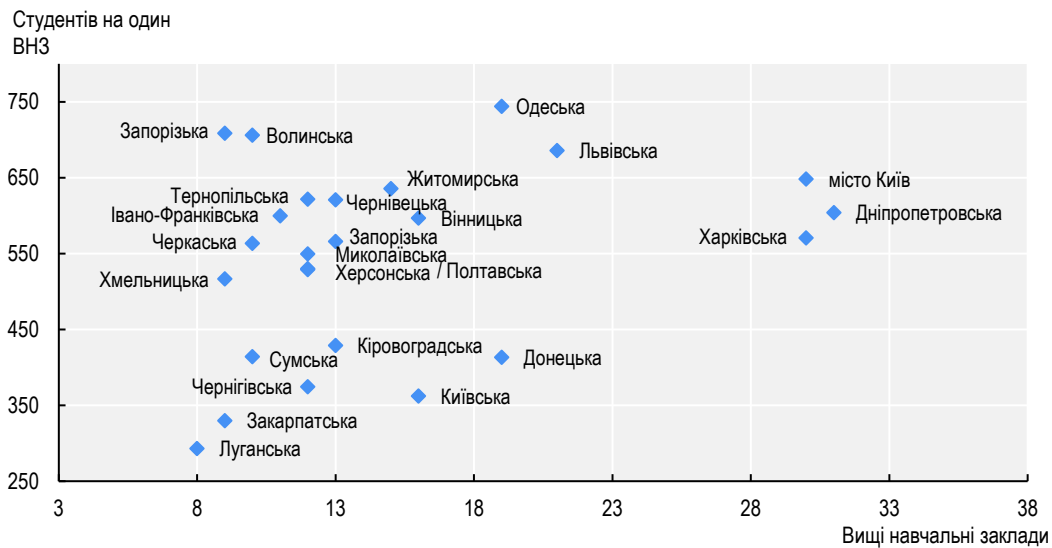

Примітка. На діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки даних по цих територіях не було.
Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35]) та за результатами вибіркового обстеження умов життя сімей.

Доступ до вищих навчальних закладів значно відрізняється в різних регіонах

Дуже добре, що Україна має велику кількість загальноосвітніх закладів, проте і тут є регіональні відмінності щодо кількості навчальних закладів і кількості студентів у закладі (Рисунок 3.20). У 2020 році кількість студентів на один ВНЗ коливалася від менше 300 у Луганській до 744 в Одеській області. Дніпропетровська та Харківська області разом із містом Києвом мали відносно велику кількість вищих навчальних закладів, а також високу концентрацію студентів. Ця концентрація знань у певних територіальних осередках може послабити доступ до знань на інших територіях і вплинути на інноваційний потенціал. Щоб виміряти зміни в доступі до освіти, в ідеалі оцінюють дані за додатковими показниками, такими як показники охоплення. Однак такої статистики надано не було.

Рисунок 3.20. Кількість студентів та вищих навчальних закладів по областях та м. Києву, 2020 р.

Примітка. На діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки даних по цих територіях не було.
Джерело: розробка автора з даними (CabMin, 2021^[35])

Покращення рівня освіти та кваліфікації має важливе значення для забезпечення відповідності людського капіталу місцевому попиту на робочу силу. Це передбачає не лише збільшення кількості вступників до університетів, а й покращення кваліфікацій на нижчому щаблі, наприклад, шляхом зменшення рівня відсіву. Насправді регіональні дані по всій ОЕСР показують, що частка низькокваліфікованих працівників, здається, має більший вплив на зростання, ніж частка працівників із вищою кваліфікацією (OECD, 2012^[47]). Таким чином, політика, спрямована на підвищення кваліфікації робочої сили, може бути такою ж важливою для зростання, як і політика, спрямована на розширення доступу до вищої освіти. У цьому відношенні територіальний аспект має вирішальне значення, оскільки працівники з низькою та середньою кваліфікацією, як правило, менш мобільні, ніж висококваліфіковані працівники. Це вимагає політики, спрямованої на усунення прогалин у кваліфікації для кращої адаптації до потреб і активів (OECD, 2012^[47]). Для прийняття обґрунтованих рішень про те, як покращити доступ до освіти та кваліфікації місцевої робочої сили, Україні важливо інвестувати в більшу доступність галузевих даних на місцевому рівні. Наприклад, країні слід розглянути можливість збору регіональних даних щодо рівня охоплення школою різних вікових груп, населення з повною середньою, післяшкільною, невищою та вищою освітою або навіть частки незайнятих молодих людей, які не працюють і не навчаються (НМ).

Уряд міг би вивчити питання мікро-сертифікації як засобу формування досвіду та кваліфікації учнів будь-якого віку. Мікро-сертифікати – це форма сертифікатів, виданих у підтвердження проходження відносно невеликого, короткого та високоцільового навчального проекту. Останнім часом політики розглядають мікро-сертифікати як спосіб надати учням цінні можливості для академічного просування, підвищення кваліфікації та перекваліфікації, а також покращити доступ до освітніх можливостей у цілому. Розроблені разом із (вищими) навчальними закладами та приватним сектором, мікро-сертифікати можуть бути дуже корисним інструментом для задоволення (мінливих) регіональних і місцевих потреб у робочій силі (OECD, 2021^[48]; OECD, 2020^[49]).

Вкрай необхідною є робота над підвищенням кваліфікації та перекваліфікації дорослого населення. Як показано на Рисунок 3.14, рівень зайнятості в Україні є низьким порівняно із середнім показником ОЕСР, при цьому країна особливо відстає за показником жіночої робочої сили на ринку праці

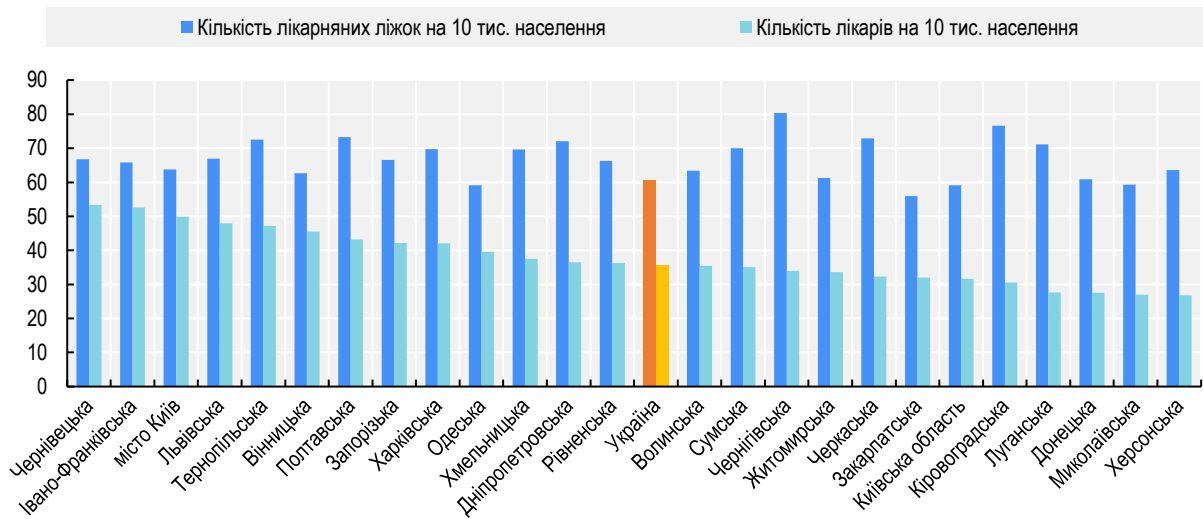
порівняно з чоловічою. Хоча це свідчить про високий невикористаний трудовий потенціал, люди, які не працюють, часто мають застарілі навички, і для їхньої (повторної) інтеграції на ринок праці потрібно буде підтримати їх на шляху підвищення кваліфікації та перекваліфікації для задоволення потреб роботодавців. Незважаючи на те, що прогнози робити тут важко, економічна реструктуризація в післявоєнний період, спричинена продовженням цифровізації та переходом на «зелену» економіку, також може призвести до виникнення попиту на інші чи нові кваліфікації. Таким чином, люди, які брали активну участь на ринку праці до війни, також можуть потребувати подальшої освіти та навчання, щоб мати навички, які відповідатимуть мінливим регіональним і місцевим вимогам до праці.

Територіальні відмінності в сфері охорони здоров'я підривають спроможність регіонів реагувати на кризи

У 2020 році кількість лікарів на душу населення в Україні (36 на 10 000) була вищою за середній показник по ОЕСР (33). Однак існували також значні територіальні відмінності, що вплинуло на кризу COVID-19, особливо з огляду на низькі показники вакцинації в Україні, а останнім часом і в роботі з жертвами російської агресії. З 24 областей 15 мали вищий за середній показник по ОЕСР за кількістю лікарів на душу населення. Чернівці та Івано-Франківськ мали в середньому понад 50 лікарів на 10 тис. жителів (53,4 та 52,3 відповідно). Дев'ять областей мали менше лікарів на душу населення, ніж середній показник по ОЕСР: Донецька, Київська, Кіровоградська, Луганська, Миколаївська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська, Житомирська та Закарпатська (Ministry of Health, 2020^[50]).

Також існують відмінності в кількості лікарняних ліжок на душу населення між регіонами України (Рисунок 3.21). Якщо у 2020 році кількість лікарняних ліжок на 10 тис. населення в Україні становила 60,5, то в Чернігівській області вона досягла 80,4, а в Кіровоградській – 76,6. З іншого боку, Закарпатська область мала 55,4 ліжка на 10 000 жителів, що було більше, ніж у більшості країн-членів ОЕСР у тому ж році (OECD, 2022^[51]).

Рисунок 3.21. Забезпеченість лікарями та лікарняними ліжками на 10 тис. населення по областях та м. Києві, 2020 р.

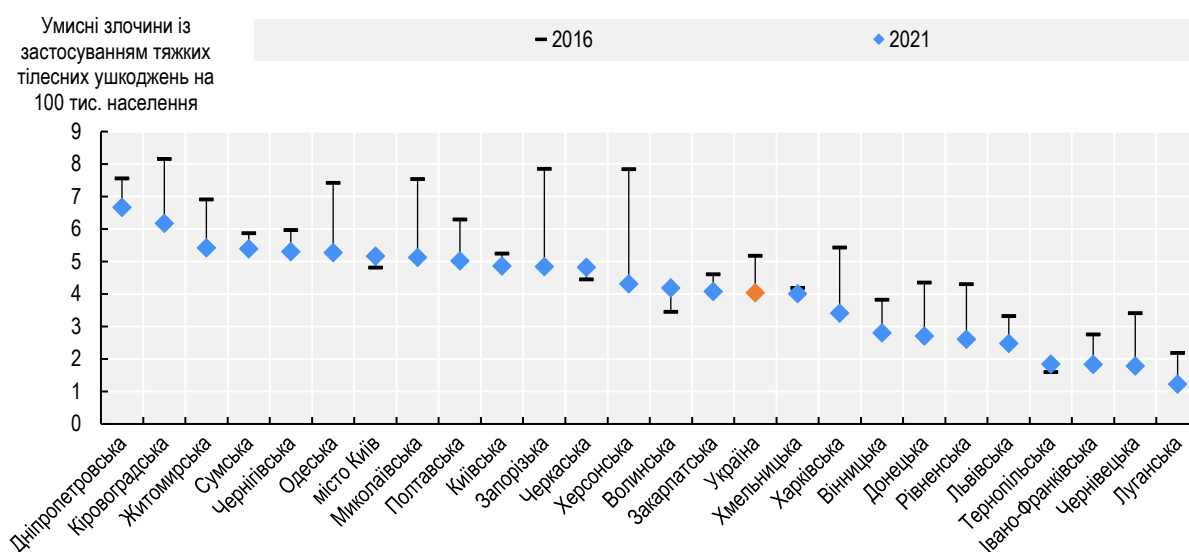
Примітка. У діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки після 2014 року дані були відсутні.
Джерело: розробка автора на основі даних (Ministry of Health, 2020^[50])

Хоча територіальні відмінності в доступі до медичної допомоги є звичайним явищем для країн ОЕСР, вони можуть серйозно впливати на готовність регіону долати медичні та інші кризи, що потребують уваги з боку медиків. Покращення доступу до медичної допомоги вимагає активної співпраці між рівнями органів влади. Наприклад, для покращення доступу до закладів охорони здоров'я можна розробити міжмуніципальні угоди про співпрацю. Так само це може вимагати інвестицій в інфраструктуру та людські ресурси, які відповідають місцевим потребам. Вони, як правило, відрізняються, оскільки, до прикладу, частка літнього населення відрізняється в різних регіонах.

Рівень насильницької злочинності в Україні після Майдану в цілому різко знизився, хоча існують регіональні відмінності

У період з 2016 по 2020 рік в Україні спостерігається покращення фізичної безпеки населення за низкою показників. Так, за цей період в Україні зменшилась кількість умисних злочинів із застосуванням тяжких тілесних ушкоджень, вчинених на її території (з 5,2 до 4,0 на 100 тис.) (Рисунок 3.22)). Рівень цього виду злочинності був загалом найнижчим у західній частині країни. З п'яти областей, які повідомили про найвищі показники цього виду злочинів на 100 тис. населення — Дніпропетровської, Кіровоградської, Житомирської, Сумської та Чернігівської — чотири розташовані на сході чи південному сході України.

Рисунок 3.22. Умисні тяжкі тілесні ушкодження на 100 тис. населення по областях та м. Києві, 2016 та 2020 рр.

Примітка: Умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України). На діаграмі не вказано тимчасово окуповану територію АР Крим та м. Севастополь, оскільки даних по цих територіях не було.

Джерело: розробка автора на основі даних (CabMin, 2021^[35])

Злочинність і насильство можуть мати серйозний вплив на соціальний та економічний добробут громад і громадян. Динаміка злочинності та небезпеки можуть серйозно вплинути на привабливість регіону для громадян і компаній. Це робить громадську безпеку важливою проблемою для національних і місцевих урядів, яку необхідно вирішувати за допомогою орієнтованої на місце політики регіонального розвитку. Політика має ґрунтуватися на взаємозв'язках між насильницькими злочинами та аспектами місцевого добробуту, щоб визначити взаємодоповнюваність у різних сферах політики, підвищуючи ефективність політичних заходів (OECD, 2014^[52]).

Регіональний розвиток у складних умовах

Аналіз кількісних даних щодо ефективності України за низкою соціально-демографічних, економічних, трудових, державних показників і показників добробуту на національному та регіональному рівнях вказує на неоднозначну ефективність.

З одного боку, Україна значно просунулася в ряді напрямків. Наприклад, як наслідок амбітних судових реформ і реформ управління, які уряд проводить з 2014 року, цифри за різними світовими показниками управління між 2015 і 2020 роками покращилися. Найбільшого поступу було досягнуто у сфері політичної стабільності. Водночас, у 2020 році Україна все ще займала відносно низькі позиції за більшістю показників, зокрема за тими, що стосуються верховенства права та корупції, що свідчить про наявність достатнього простору для покращення. В Україні також спостерігалось вражаюче скорочення рівня бідності (насамперед через підвищення реальної заробітної плати), а доступ до Інтернету значно зріс по всій країні. В обох сферах протягом останнього десятиліття регіональні диспропорції зменшилися. Подальше розширення широкосмугового покриття, особливо в сільській місцевості, буде необхідним, щоб дозволити відстаючим регіонам повною мірою скористатися економічними та соціальними перевагами цифровізації.

З іншого боку, показники України за низкою демографічних, економічних показників і показників добробуту залишаються незадовільними або погіршуються з 2011 року. Наприклад, послідовні політичні та економічні кризи (як-от світова фінансова криза, війна на Донбасі, пандемія COVID-19 і тепер війна Росії проти України) негативно вплинули на поступове наближення економічних показників України до пострадянських та сусідніх країн. Крім того, національна економіка стає дедалі більш залежною від Київської агломерації, інші регіони лиш намагаються її наздогнати. Серед інших причин це було викликано війною на Донбасі, яка спричинила падіння валової доданої вартості Донецької та Луганської областей, що історично були головними центрами промислового виробництва. Крім того, на кінець 2021 року майже всі регіони України страждали від зниження чисельності населення та скорочення робочої сили, що мало значний вплив на вартість і попит на державні послуги, а також на продуктивність і економічний розвиток. Виїзна міграція — головним чином зумовлена низькою заробітною платою порівняно з сусідами України — була ключовим фактором скорочення населення. Схоже на те, що економічне зростання також стримується через обмежену участь жінок на ринку праці. У всіх регіонах, окрім трьох, у 2020 році участь чоловіків на ринку праці була вищою, ніж жінок. Щоб вирішити цю проблему, необхідно розробити та впровадити спеціальну політику ринку праці таким чином, щоб вона враховувала місцеві перешкоди для участі жінок у робочій силі та будувалася на територіальних активах. Україна також повідомила про різкі регіональні розбіжності щодо доступу до ключових державних послуг, таких як освіта. Покращення якості та доступу до освіти для учнів різного віку по всій країні має важливе значення для того, щоб людський капітал відповідав місцевим потребам у робочій силі. Нові можливості для навчання можуть бути створені, в тому числі для дорослого населення, завдяки мікро-сертифікатам, які відповідатимуть регіональним потребам у робочій силі.

Ці тенденції формують тло, на якому Україна розробляє та реалізує свою політику регіонального та місцевого розвитку. Крім того, наведені вище дані можуть бути помічними для прийняття конструктивних рішень державними та місцевими розробниками політики у міру їх просування на шляху створення та впровадженні концепцій місцевої відбудови та відновлення.

Джерела

- Atlantic Council (2021), *Ukraine takes a big step towards judicial reform*, [33]
<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/ukraine-takes-a-big-step-towards-judicial-reform/>.
- Baker McKenzie (2020), *Ukrainian Parliament Adopts Law on Opening Farmland Market Starting July 2021*, [32]
<https://www.bakermckenzie.com/en/insight/publications/2020/04/ukrainian-parliament-adopts-law-on-farmland-market> (accessed on 1 October 2021).
- CabMin (2021), *Quantitative data provided in response to the OECD macro-level questionnaire in the frame of the “Supporting Decentralisation in Ukraine 2021-2022 project”*. [35]
- Datawheel (2022), *Wheat*, [11]
[https://oec.world/en/profile/hs/wheat#:~:text=In%202020%2C%20the%20top%20exporters,and%20Ukraine%20\(%244.61B\)](https://oec.world/en/profile/hs/wheat#:~:text=In%202020%2C%20the%20top%20exporters,and%20Ukraine%20(%244.61B)).
- Datawheel (2021), *Ukraine country profile*, [20]
<https://oec.world/en/profile/country/ukr#yearly-exports> (accessed on 15 September 2021).
- EC (2015), *News Archive*, [18]
<https://trade.ec.europa.eu/doclib/press/index.cfm?id=1425>.
- European Council (2022), *European Council conclusions, 23-24 June 2022*, [19]
<https://www.consilium.europa.eu/media/57442/2022-06-2324-euco-conclusions-en.pdf>.
- Government of Puerto Rico (2018), *Transformation and Innovation in the Wake of Devastation: An Economic and Disaster Recovery Plan for Puerto Rico*, [1]
<https://recovery.pr/documents/pr-transformation-innovation-plan-congressional-submission-080818.pdf>.
- ILO (2019), *ILO helps Ukraine to reduce undeclared work*, [40]
https://www.ilo.org/budapest/whats-new/WCMS_672587/lang-en/index.htm (accessed on 12 October 2021).
- IMF (2022), *Ukraine*, [4]
<https://www.imf.org/en/Countries/UKR>.
- IMF (2021), *IMF Executive Board Completes First Review Under Stand-By Arrangement for Ukraine, Approves Extension of the Arrangement*, [28]
<https://www.imf.org/en/News/Articles/2021/11/22/pr21342-imf-executive-board-completes-review-for-ukraine-extension-of-the-arrangement> (accessed on 20 February 2022).
- Ministry of Health (2020), *Network of health care facilities of the Ministry of Health of Ukraine as of December 31, 2020*. [50]
- National Bank of Ukraine (2022), *State of Ukraine’s Financial Sector and NBU’s Actions to Support Its Uninterrupted Functioning under Martial Law*, [6]
<https://bank.gov.ua/en/news/all/stan-finansovogo-sektoru-ukrayini-ta-zahodi-nbu-z-pidtrimki-yogo-bezperebiynogo-funktsionuvannya-v-umovah-voyennogo-stanu>.
- NBU (2020), *Verkhovna Rada Adopts Bank Resolution Irreversible*, [31]
<https://bank.gov.ua/en/news/all/verhovna-rada-zrobila-nevidvorotnim-protses-vivedennya-bankiv-iz-rinku> (accessed on 3 October 2021).
- OECD (2022), *Hospital beds*, [51]
<https://data.oecd.org/healtheq/hospital-beds.htm>.

- OECD (2021), *Informality and COVID-19 in Eurasia: The Sudden Loss of a Social Buffer*, [43]
<http://Informality and COVID-19 in Eurasia: The Sudden Loss of a Social Buffer>.
- OECD (2021), *Interviews with Ukrainian stakeholders*. [22]
- OECD (2021), "Micro-credential innovations in higher education: Who, What and Why?", *OECD Education Policy Perspectives*, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/f14ef041-en.pdf?expires=1664292041&id=id&accname=guest&checksum=EAD4CA4C2CFAA9B345D0C04776F34B2E> (accessed on 27 September 2022). [48]
- OECD (2021), *OECD Energy Investment Policy Review of Ukraine*, <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/6e6e58c6-en.pdf?expires=1642673166&id=id&accname=ocid84004878&checksum=8C8161F2A1D30EB182AEBA3EA1E8B0D8> (accessed on 20 January 2022). [21]
- OECD (2021), *Regional Database*, <https://www.oecd.org/regional/regional-policy/regionalstatisticsandindicators.htm> (accessed on 10 May 2021). [38]
- OECD (2021), "Social Vouchers: Innovative Tools for Social Inclusion and Local Development", *Local Economic and Employment Development (LEED) Papers*, Vol. 08. [44]
- OECD (2020), *Monitoring the Implementation of Ukraine's SME Development Strategy 2017-2020*, <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/Monitoring-the-Implementation-of-Ukraine%E2%80%99s-SME-Development-Strategy-2017-2020-ENG.pdf> (accessed on 20 January 2022). [24]
- OECD (2020), *The Emergence of Alternative Credentials*, [49]
[https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP\(2020\)4&docLanguage=En](https://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=EDU/WKP(2020)4&docLanguage=En) (accessed on 27 September 2022).
- OECD (2020), *The Future of Regional Development and Public Investment in Wales, United Kingdom*, *OECD Multi-level Governance Studies*, OECD Publishing, Paris, [39]
<https://doi.org/10.1787/e6f5201d-en>.
- OECD (2018), *Maintaining the Momentum of Decentralisation in Ukraine*, *OECD Multi-level Governance Studies*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264301436-en>. [9]
- OECD (2014), *How's Life in Your Region?: Measuring Regional and Local Well-being for Policy Making*, *OECD Regional Development Studies*, OECD Publishing, Paris, [52]
<https://doi.org/10.1787/9789264217416-en>.
- OECD (2014), *OECD Territorial Reviews: Ukraine 2013*, *OECD Territorial Reviews*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264204836-en>. [17]
- OECD (2012), *Promoting Growth in All Regions*, *OECD Regional Development Studies*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/9789264174634-en>. [47]
- OECD (n.d.), *OECD Regional Well-Being (database)*, OECD, Paris, [36]
<https://www.oecdregionalwellbeing.org/> (accessed on 27 May 2019).
- OECD/ILO (2019), *Tackling Vulnerability in the Informal Economy*, *Development Centre Studies*, OECD Publishing, Paris, <https://doi.org/10.1787/939b7bcd-en>. [41]

- Ranghieri, F. and M. Ishiwatari (eds.) (2014), "Reconstruction Policy and Planning", in *Learning from Megadisasters: Lessons from the Great East Japan Earthquake*, The World Bank, https://doi.org/10.1596/978-1-4648-0153-2_ch21. [2]
- Reliefweb (2022), *Attacks on Ukraine's Hospitals Will Cause Long-Term Harm to Health*, <https://reliefweb.int/report/ukraine/attacks-ukraine-s-hospitals-will-cause-long-term-harm-health>. [7]
- Reuters (2019), *Ukraine parliament passes bill to criminalize illegal enrichment at first reading*, <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-parliament-lawmaking-idUSKCN1VW0VP> (accessed on 2 November 2021). [30]
- RFI (2022), *Wheat and corn prices ride the Ukrainian rollercoaster*. [12]
- Specia, M. and M. Varenikova (2022), *Pencil Cases and Air-Raid Sirens: School at War for Ukraine's Children*, <https://www.nytimes.com/2022/04/13/world/europe/ukraine-schools-war.html>. [8]
- SSSU (2021), *Publications*, https://ukrstat.org/en/menu/publikac_e.htm. [55]
- SSSU (2021), *Розподіл постійного населення за статтю, віковими групами та типом місцевості (0,1) [Distribution of permanent population by sex, age group and type of locality (0,1)]*, http://database.ukrcensus.gov.ua/Mult/Dialog/varval.asp?ma=000_0204&ti=0204.%20%D0%E0%E7%EF%EE%E4%B3%EB%20%EF%EE%F1%F2%B3%E9%ED%EE%E3%EE%20%ED%E0%F1%E5%EB%E5%ED%ED%FF%20%E7%E0%20%F1%F2%E0%F2%F2%FE,%20%E2%B3%EA%EE%E2%E8%EC%E8%20%E3%F0%F3%EF%E0%EC%E8%20%F2%. [10]
- Synowiec, A. (2021), "Infrastructural and Social Aspects of ICT Dissemination in Rural Areas in Ukraine in Juxtaposition with Other Post-Transition Countries—State of Play and Prospects for Rural Development", *Risk and Financial Management*, <https://www.rurallink.gov.my/wp-content/uploads/2021/07/Artikel-1.pdf>. [46]
- TomTom (2020), *Ukraine Traffic*, https://www.tomtom.com/en_gb/traffic-index/ukraine-country-traffic/ (accessed on 10 October 2021). [16]
- Ukrinform (2021), *Great Construction project to increase Ukraine's GDP by 2.2% in 5 years*, <https://www.ukrinform.net/rubric-economy/3196576-great-construction-project-to-increase-ukraines-gdp-by-22-in-5-years.html> (accessed on 2 October 2021). [13]
- Ukrposhta (2022), *Ukrposhta paid out 80% of pensions in March*, <https://www.ukrposhta.ua/en/news/57597-ukrposhta-paid-out-80-of-pensions-in-march>. [5]
- UN (2019), *Speakers Urge Peaceful Settlement to Conflict in Ukraine, Underline Support for Sovereignty, Territorial Integrity of Crimea, Donbas Region*, <https://www.un.org/press/en/2019/ga12122.doc.htm> (accessed on 18 January 2021). [27]
- UNHRC (2022), *Ukraine Refugee Situation*, <https://data2.unhcr.org/en/situations/ukraine>. [3]
- United States Department of Commerce (2021), *Ukraine - Country Commercial Guide*, <https://www.trade.gov/country-commercial-guides/ukraine-infrastructure>. [14]

- Verkhovna Rada (2020), *Adopted the Law of Ukraine "On State Support for Investment Projects with Significant Investments"*, <https://www.rada.gov.ua/en/news/News/201157.html> (accessed on 2 December 2021). [23]
- WENR (2019), *Education in Ukraine*, <https://wenr.wes.org/2019/06/education-in-ukraine> (accessed on 24 October 2021). [37]
- WHO (2021), *Ukraine*, <https://covid19.who.int/region/euro/country/ua>. [29]
- World Bank (2022), *GDP growth (annual %)*, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.KD.ZG>. [26]
- World Bank (2022), *GDP per capita, PPP (constant 2017 international \$)*, <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.KD>. [25]
- World Bank (2022), *Inflation, consumer prices (annual %)*, <https://data.worldbank.org/indicator/FP.CPI.TOTL.ZG>. [53]
- World Bank (2021), *Employment to population ratio, 15+, total (%)*, <https://data.worldbank.org/indicator/SL.EMP.TOTL.SP.ZS?end=2021&locations=UA-OE&start=2010>. [54]
- World Bank (2019), *Kyiv Urban Mobility Project*, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/397841585212976186/pdf/Project-Information-Documents-Kyiv-Urban-Mobility-Project-P170290.pdf> (accessed on 12 August 2021). [15]
- World Bank (2019), *Poverty & Equity Brief: Ukraine April 2019*, <https://documents1.worldbank.org/curated/en/532041561013969060/pdf/Ukraine-Poverty-and-Equity-Brief.pdf>. [45]
- World Bank Group (2021), *informa*, International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, Washington, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/37511318c092e6fd4ca3c60f0af0bea3-0350012021/related/Informal-economy-full-report.pdf>. [42]
- Worldwide Governance Indicators (2021), *Suite of indicators*, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/> (accessed on 12 October 2021). [34]

Додаток 3.А. Країни-орієнтири

Додаток Таблиця 3.А.1. Підбірка країн-орієнтирів: ОЕСР, ЄС, пострадянські країни та сусідні країни

країни ОЕСР	країни ЄС	пострадянські країни	сусідні країни
Австралія	Австрія	Вірменія	Білорусь
Австрія	Бельгія	Азербайджан	Молдова
Бельгія	Болгарія	Естонія	Польща
Канада	Хорватія	Грузія	Румунія
Чилі	Кіпр	Казахстан	Російська Федерація
Колумбія	Чеська Республіка	Киргизька Республіка	Словацька Республіка
Коста-Ріка	Данія	Латвія	
Чеська Республіка	Естонія	Литва	
Данія	Фінляндія	Молдова	
Естонія	Франція	Російська Федерація	
Фінляндія	Німеччина	Таджикистан	
Франція	Греція	Туркменістан	
Німеччина	Угорщина	Узбекистан	
Греція	Ірландія		
Угорщина	Італія		
Ісландія	Латвія		
Ірландія	Литва		
Ізраїль	Люксембург		
Італія	Мальта		
Японія	Нідерланди		
Корея	Польща		
Латвія	Португалія		
Литва	Румунія		
Люксембург	Словацька Республіка		
Мексика	Словенія		
Нідерланди	Іспанія		
Нова Зеландія	Швеція		
Норвегія			
Польща			
Португалія			
Республіка Туреччина			
Словацька Республіка			
Словенія			
Іспанія			
Швеція			
Швейцарія			
Об'єднане Королівство			
Сполучені Штати Америки			

Додаток 3.В. Стан виконання рекомендацій ОЕСР 2018 року щодо регіонального розвитку

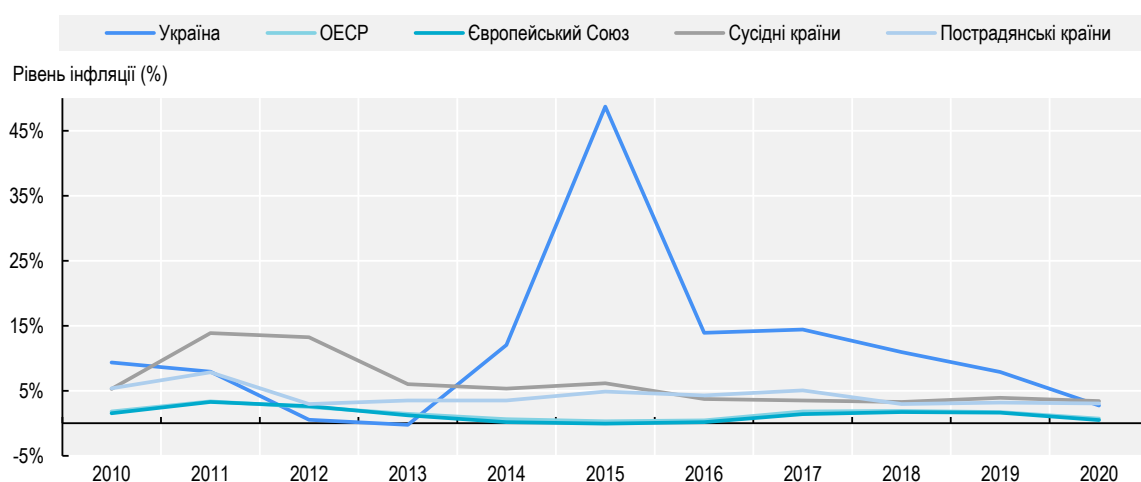
Додаток Таблиця 3.В.1. Стан виконання окремих рекомендацій зі звіту ОЕСР «Підтримання темпу процесу децентралізації в Україні»

рекомендація 2018 року	Коментар
Посилити механізми координації шляхом зміцнення потенціалу Секретаріату Кабінету Міністрів.	Невеликий поступ - З 2018 року координаційний потенціал Секретаріату Кабінету Міністрів суттєво не зріс. - До розробки Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки та Економічної стратегії 2030 р. долучилися декілька центральних органів виконавчої влади та інших державних установ. - Існуючі координаційні органи з розробки, реалізації, фінансування та моніторингу політики регіонального розвитку України залишають значний простір для вдосконалення. - Міжвідомча координаційна комісія з питань регіонального розвитку збиралася лише зрідка. - Україна створила Конгрес місцевих та регіональних влад, який має потенціал для покращення вертикальної координації регіонального розвитку та децентралізації.
Встановити баланс між типами проектів («жорстка» та «м'яка» інфраструктура), які фінансуються через фонди регіонального розвитку.	Невеликий поступ - Більшість механізмів міжурядового фінансування регіонального розвитку продовжують надавати пріоритет інвестиціям у «жорстку» інфраструктуру. - У Державній стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки йдеться про необхідність «м'якого» інвестування.
Знову забезпечити стабільність власного механізму фінансування ДФРР.	Жодного поступу - Після змін до Бюджетного кодексу, починаючи з 2022 року, ДФРР має складатися з доходів загального фонду держбюджету у розмірі не менше 1,5%. Раніше він становив 1%.
Скасувати політичне представництво в комітеті з погодження проектів ДФРР.	Жодного поступу - Депутати Верховної Ради продовжують відігравати вирішальну роль у процедурі відбору проектів низки субвенцій на регіональний розвиток.
Створити постійно діючу підкомісію з фіскальних питань.	Жодного поступу - Не було створено постійної підкомісії з фіскальних питань чи подібного органу.
Збільшити доходи місцевих органів влади з власних джерел.	Жодного поступу - До повноважень місцевих органів влади не було внесено жодних суттєвих змін щодо коригування ставки або бази місцевих податків. Нових місцевих податків створено не було. - Збільшено відсоток податку на доходи фізичних осіб, який муніципалітети можуть залишати.
Розробити та запровадити нові механізми розподілу галузевих грантів відповідно до підходу, орієнтованого на потреби, на основі показників результатів та стандартів якості.	Невеликий поступ - Області та муніципалітети мають доступ до кількох конкурсних субвенцій для підтримки регіонального розвитку, таких як ДФРР, для яких проектні пропозиції розглядаються та відбираються за різними критеріями. - У субвенціях, як правило, відсутні критерії, що ґрунтуються на потребах, а також показники результатів.
Змінити систему справляння ПДФО за місцем проживання, а не за місцем роботи.	Жодного поступу - У 2021 році Офіс Президента своїм указом дав Кабінету Міністрів три місяці на подання законопроектів, які передбачають зарахування частини податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів за місцезнаходженням платників податків. У відповідь було подано більше десятка різних поправок, які зараз розглядаються.
Розробити державно-регіональні контракти на регіональний розвиток.	Жодного поступу - Державно-регіональні контракти не розроблені. - Усі області мають стратегії регіонального розвитку, які узгоджуються з Державною стратегією регіонального розвитку на 2021-2027 роки.
Розвивати місцеве державно-приватне партнерство для регіонів і великих міст з достатнім потенціалом.	Невеликий поступ - Досі залишається відносно небагато муніципалітетів, які створили державно-приватне партнерство. - Створено Державне агентство з питань підтримки державно-приватного партнерства, яке проводить навчання державних та місцевих органів влади у сфері державно-приватного партнерства.

Джерело: розробка автора.

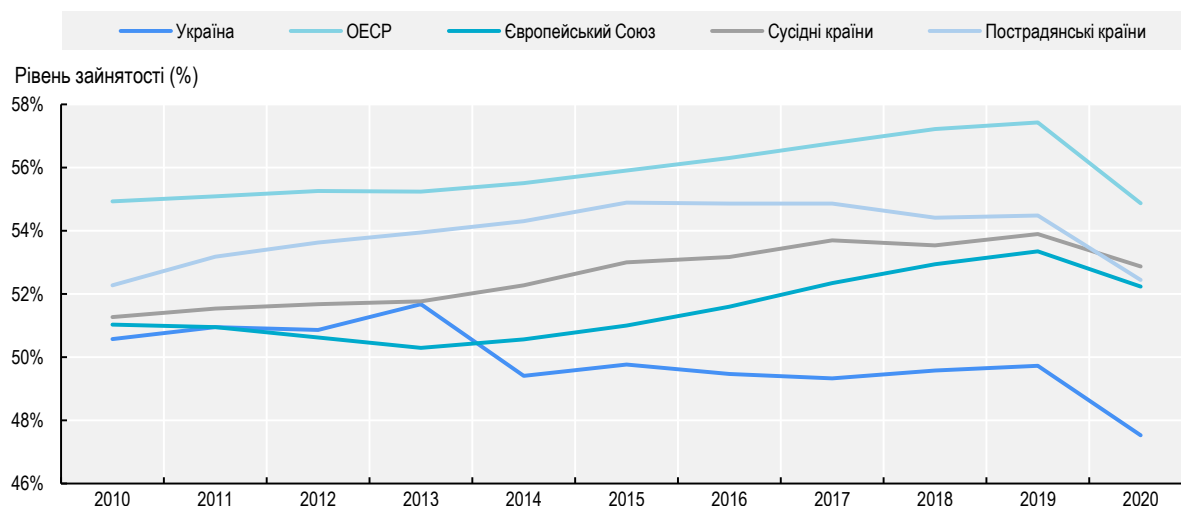
Додаток 3.С. Макроекономічні показники

Додаток Рисунок 3.С.1. Інфляція, споживчі ціни (%), 2010-2020

Джерело: розробка автора на основі даних (World Bank, 2022^[53]).

Додаток Рисунок 3.С.2. Рівень зайнятості (%), 2010-2020 р.

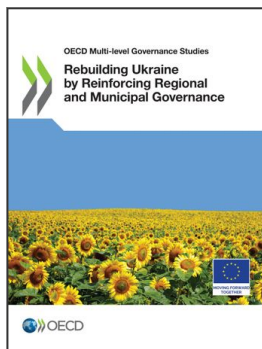

Джерело: розробка автора на основі даних (World Bank, 2021^[54]).

Додаток Рисунок 3.С.3. Склад експорту, 2020 р.

Джерело: розробка автора на основі даних (SSSU, 2021^[55]).

From:

Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance

Access the complete publication at:

<https://doi.org/10.1787/63a6b479-en>

Please cite this chapter as:

OECD (2023), “Підготовка ґрунту: нестабільний контекст регіонального розвитку”, in *Rebuilding Ukraine by Reinforcing Regional and Municipal Governance*, OECD Publishing, Paris.

DOI: <https://doi.org/10.1787/0e01e6c7-uk>

This work is published under the responsibility of the Secretary-General of the OECD. The opinions expressed and arguments employed herein do not necessarily reflect the official views of OECD member countries.

This document, as well as any data and map included herein, are without prejudice to the status of or sovereignty over any territory, to the delimitation of international frontiers and boundaries and to the name of any territory, city or area. Extracts from publications may be subject to additional disclaimers, which are set out in the complete version of the publication, available at the link provided.

The use of this work, whether digital or print, is governed by the Terms and Conditions to be found at <http://www.oecd.org/termsandconditions>.